

Školní poradenské pracoviště očima žáků 2. stupně základní školy

Eva Barvínková

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Eva Barvínková**
Osobní číslo: **H118010**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Školní poradenské pracoviště očima žáků 2. stupně základní školy**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně č. 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- prezentace školského systému v ČR s akcentem na základní školy;
- instituce v systému prevence v rezortu školství, mládeže a tělovýchovy;
- konkrétní možnosti poradenství na ZŠ;
- legislativní rámec týkající se základních škol a školních poradenských služeb;
- přiblížení školního poradenského pracoviště, včetně terminologie, pracovní náplně a cílů.

Součástí práce bude kvantitativní výzkum v podobě dotazníku, který se bude zaměřovat na zjištění, zda děti druhého stupně základních škol znají a vyhledávají možnosti poradenského poradenství přímo na jejich škole.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Gavora, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.

Hájková, Vanda a Šmejkalová, Hana. Školní speciální pedagog na základní škole. Praha: Institut pedagogicko - psychologického poradenství ČR, 2003, 40 s.

Knotová, Dana a kolektiv. Školní poradenství. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014, 258 s.

Kohoutek, Rudolf. Historie pedagogicko-psychologického poradenství. 1. vyd. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 1999, 24 s.

Krejčová, Lenka; Mertin, Václav; Bučilová Kadlecová, Jana. Pedagogická intervence u žáků ZŠ. Praha: Wolters Kluwer česká republika, 2010, 308 s.

Kvačková, Radka. Školní psycholog musí žít se školou. Lidové noviny, 2010, roč. 23, č. 57, s. 25 - 26.

Mousová, Hadj, Zuzana a kolektiv. Intervence: pedagogicko-psychologické poradenství 3, Praha: Univerzita Karlova, 2004, 249 s. ISBN 80-7290-146-X

Tyšer, Jiří. Školní metodik prevence. Vyd. 1. Most: Hněvín, 2006, 104 s. ISBN 80-86854-17-6.

Školský zákon, t.j. Zákon č. 561/2004 Sb., o soustavě základních, středních škol a vyšších odborných škol.

Vyhláška MŠMT ČR č. 48/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Monika Tannenbergerová, Ph.D.

Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce:

22. září 2014

Termín odevzdání bakalářské práce:

28. listopadu 2014

Ve Zlíně dne 22. září 2014

A. Lengalova
doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.

děkanka

Jiříl
doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 24. dubna 2015

.....
podpis diplomanta

ABSTRAKT

Tato práce pojednává o možnostech využití školního poradenského pracoviště. Představuje jednotlivé poradenské pracovníky na půdě školy a popisuje jejich standardní činnosti, vycházející z legislativy. Práce je uvedena vysvětlením základních pojmů a představením institucí, které přímo či nepřímo ovlivňují činnost školního poradenského pracoviště. V metodologické části bakalářské práce odpovídám na základní výzkumnou otázku. Zda-li žáci 2. stupně základní školy využívají školní poradenské pracoviště a jaké mají povědomí o této formě služby na jejich škole? Pomocí dotazníkového šetření zjišťuji názory dětí přímo ve školách a jejich výpovědi zpracovávám v závěru mé práce. Zde se také zamýšlím nad aktuálními otázkami, které vyplývají z teoretické části a kvantitativního výzkumu.

Klíčová slova: školní poradenský pracovník, školní poradenské pracoviště, školní poradenství, výchovný poradce, školní metodik prevence, školní psycholog, školní speciální pedagog, žáci základní školy

ABSTRACT

The thesis describes the possibilities of contacting and consulting a school counseling office. Standard activities of a school counseling personnel covered by legislation and pupils interaction with counselors. The introduction theoretical part is focused on providing of information about basic terms and institutions which influence the work of school counseling office.

In the methodological part of the thesis, I answer to the research question, if pupils in secondary school use the service of the school counseling office and how much do they know about it? With the questionnaire, I found out the pupils opinion over the subject. The results obtained during the research are provided at the end of the thesis, where I also study the questions which are result of collected information from theoretical and methodological part.

Keywords: school counseling worker, school counseling office, school counseling, educational consultant, school prevention officer, school psychologist, school special pedagogue, pupils from secondary school

Na tomto místě bych především ráda poděkovala Mgr. Monice Tannenbergerové, Ph.D. za odborné vedení, užitečné rady a připomínky v průběhu psaní této práce. Poděkování také patří respondentům a lidem, kteří mi pomáhali při sběru dat dotazníkového šetření.

Poděkování, motto a čestné prohlášení, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická, nahraná do IS/STAG jsou totožné ve znění:

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 PORADENSTVÍ – VYMEZENÍ POJMU.....	11
1.1 ŠKOLNÍ PORADENSTVÍ.....	11
2 INSTITUCE FIGURUJÍCÍ V SYSTÉMU ČESKÉHO ŠKOLNÍHO PORADENSTVÍ.....	13
2.1 MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY.....	13
2.2 ORGANIZACE PŘÍMO ŘÍZENÉ MŠMT.....	14
2.3 INSTITUCE V REZORTU ŠKOLSTVÍ NA KRAJSKÉ ÚROVNI.....	16
2.4 INSTITUCE V REZORTU ŠKOLSTVÍ NA OKRESNÍ ÚROVNI – ŠKOLSKÁ PORADENSKÁ ZAŘÍZENÍ.....	17
3 ŠKOLNÍ PORADENSKÁ PRACOVÍŠTĚ - OBECNĚ.....	19
3.1 ZÁKLADNÍ LEGISLATIVNÍ RÁMEC VZTAHUJÍCÍ SE KE SLUŽBÁM ŠKOLNÍHO PORADENSKÉHO PRACOVÍŠTĚ.....	20
3.1.1 Informační povinnost.....	21
4 ÚČASTNÍCI REALIZACE PORADENSKÉHO PRACOVÍŠTĚ NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE.....	23
4.1 VÝCHOVNÝ PORADCE.....	23
4.2 ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE.....	26
4.3 ŠKOLNÍ PSYCHOLOG.....	28
4.4 ŠKOLNÍ SPECIÁLNÍ PEDAGOG.....	30
5 ZÁVĚR TEORETICKÉ ČÁSTI.....	31
6 METODOLOGICKÁ ČÁST.....	33
6.1 DEFINOVÁNÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU A CÍLE PRÁCE.....	33
6.2 VOLBA METODY VÝZKUMU.....	34
6.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU.....	35
7 EMPIRICKÁ ČÁST.....	36
7.1 PRŮBĚH VÝZKUMU.....	36
7.2 ANALÝZA DAT.....	37
8 SHRNU TÍ A DISKUSE.....	43
ZÁVĚR.....	45
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	46
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	48
SEZNAM GRAFŮ.....	49
SEZNAM PŘÍLOH.....	50

ÚVOD

Škola je instituce, která má v rozvoji dítěte nezastupitelnou úlohu. Její působení spadá k ranému věku dítěte a pokračuje až do jeho adolescence, či pro jiné do jejich plnoletosti. Plní především vzdělávací a výchovnou funkci. Škola je také místem, kde se děti a dospívající dostávají do zcela nových sociálních rolí a řeší nové úkoly, které je připravují na život dospělých. Setkávají se s novými výzvami, učí se samostatnosti, navazují nové vztahy se spolužáky i kantory a ne vždy se jim to daří. V posledních letech toto zařízení přebírá velkou část zodpovědnosti za výchovu, otevírají se nové možnosti poradenských služeb a díky tomu jsou kladeny na kantory velké nároky, kteří potřebují také určitou podporu. Dochází k nutnosti vytvoření poradenských center, kde jsou soustředěny profesionální sociální pracovníci, či psychologové. Ti mají za úkol pomáhat dětem, jejich rodičům i učitelům překonávat problémy různého charakteru vznikající s vývojem současné společnosti. Kolem roku 2005 legislativní transformace umožnila tvorbu a rozšíření poradenských pracovišť přímo na školách. Od té doby pomalu vznikají školní poradenská pracoviště po celém území České republiky v podobě, jak je známe dnes.

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na míru využitelnosti školních poradenských pracovišť. Jinými slovy, zda-li se žáci druhého stupně základních škol obrací na školní poradenské pracovníky v případě, že řeší nějaký problém, který má poradenský pracovník ve své kompetenci. Snažím se zmapovat, jaká je důvěra dětí v tuto příležitost pomoci od erudovaných pracovníků a jaké mají skutečné povědomí o jejich náplni práce. Domnívám se, že jejich nevědomost může být jedním z faktorů, proč se na školní pracovníky z poradenského pracoviště neobrací.

Teoretická část mé práce zahrnuje vysvětlení základních pojmů dané problematiky. Začnu popsáním termínu poradenství a obzvláště školního poradenství. Pro pochopení důležitých souvislostí seznámím čtenáře s institucemi, které se podílejí na prevenci v rezortu školství, mládeže a tělovýchovy. Domnívám se, že i ty jsou velkými hybateli těchto služeb a některé z nich přímo se školou velmi úzce spolupracují. Podílí se na chodu školního poradenského týmu. Dále se zaměřím na pojem školního poradenského pracoviště. Vysvětlím obecné fungování této instituce a její základní legislativní rámec. V závěru teoretické práce popíšu jednotlivé pozice pomocných školních profesí, které tvoří rozšířenou formu školního poradenského pracoviště. Jsou jimi: výchovný poradce, školní

metodik prevence, školní psycholog, a speciální školní pedagog. Čtenáře seznámím především s jejich přínosem působení na škole.

V praktické části jsem využila kvantitativní výzkum formou dotazníku, neboť ten je vhodným nástrojem pro sběr velkého počtu dat. Dotazníkové šetření jsem se rozhodla provést přímo se žáky základních škol druhého stupně, jelikož se domnívám, že žáci ve věku 11 - 15 let řeší více osobních problémů, než děti na prvním stupni základní školy a mohli by tak být častější cílovou skupinou pro základní variantu poradenské pracoviště, tj. metodiky prevence a výchovné poradce. Zajímalo mě, jak tyto výše zmíněné služby na svých školách využívají. V závěru práce budu interpretovat získaná data prostřednictvím popisovaných grafů v různých korelacích s vyvozením závěrů. Primárním cílem mé bakalářské práce je potvrdit či vyvrátit mnou zformulované hypotézy:

H1: Žáci 2. stupně základní školy se obracují se svými problémy častěji na svého blízkého učitele než na školního poradenského pracovníka.

H2: Více jak 1/2 žáků 2. stupně základní školy nezná činnost školních poradenských pracovníků na jejich škole.

H3: Mezi ochotou žáka vyhledat pomoc školního poradenského pracovníka a důvěrou, kterou vyvolává školní poradenský pracovník, existuje přímá úměra.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PORADENSTVÍ – VYMEZENÍ POJMU

Poradenství jako všestranná pomoc pomáhajících profesí je protkána řadou oblastí a institucí jako jsou školy, nemocnice, věznice, armáda, neziskové i profitové organizace, různé ústavy, psychiatrická zařízení atd. S touto formou pomoci se v životě setkává každý z nás.

„V rámci komplexu sociálních služeb je poradenství chápáno jako: poskytování informací, pomoc při prosazování práv a zájmů, výchovné vzdělávací a aktivizační služby poskytované osobám v nepříznivé situaci a aktivně hledajícím řešení“ (Paulík, 2009, s. 12).

Jinými slovy lze pojem poradenství popsat i takto: *„Poradenství je jedna z cest, jak pomáhat lidem překonat jejich problémy, jak objasňovat jejich osobní cíle a jak jich dosahovat.“ (Bezděková, 2011, s. 12)*

Pro užší pochopení tohoto pojmu popíše **metody poradenské činnosti**:

- diagnostické - (výsledkem školního diagnostického procesu je co nejvěrnější poznání určitého jedince prostřednictvím např. nestandardizovaného dotazníku, pozorováním, testy, aj. s cílem určit žákovu diagnózu)
- informační - předání určitých sdělení ústně i písemně individuální formou, ale i veřejně např. na besedách, přednáškách nebo pomocí audiovizuálních počítačových programů, aj.)
- terapeutické (*s léčebným efektem řešící problémy klienta odstraněním nežádoucí symptomatologie, odstraněním vnitřních příčin klientova problému*) (Bezděková, 2011, s.23)

1.1 Školní poradenství

Školní poradenství se odehrává ve školním prostředí a můžeme jej pojmut jako vztah mezi 2 jedinci nebo skupinou a jednotlivcem, jenž se vytváří za účelem nalezení přijatelné shody k řešení výchovně-vzdělávacích potíží studentů. Je postaveno na pomoci speciálních odborníků nejen pro žáky, ale i rodiče, učitele a další pedagogické pracovníky (Kolář, 2012).

Poradenské služby ve škole by měli směřovat k:

- harmonickým vztahům ve škole (mezi učiteli navzájem, mezi žáky, mezi učiteli a žáky, učiteli a rodiči, atd.)
- posílení preventivní činnosti rizikového chování žáků

- k podpoře integrovaných žáků s různými problémy při vzdělávání do běžného školního prostředí
- podpoře a vytváření podmínek pro zdravý rozvoj osobnosti studentů
- pomoc při rozhodování v otázkách dalšího vzdělání či profesní dráhy žáků (Opekarová, 2007).

Proces kvalitního školního poradenství by nemělo stagnovat. Naopak by mělo sledovat trendy a tendence aktuální doby. Snahou klíčových pracovníků ve školním poradenství by také měla být přehlednost jejich služeb pro jejich klienty (Švancar, 2012).

2 INSTITUTE FIGURUJÍCÍ V SYSTÉMU ČESKÉHO ŠKOLNÍHO PORADENSTVÍ

V rámci širšího kontextu problematiky poradenství a s ním spjaté preventivní aktivity a práce se studenty na školách představím instituce a organizace, které mají přímo či nepřímo vliv na činnost samotných školních poradenských pracovišť. Současná koncepce poradenských služeb v českém školství stojí na součinnosti poradenských pracovišť a školských poradenských zařízeních.

2.1 Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy stojí v rámci primárního preventivního programu pro děti a mládež ČR na pomyslném vrcholu pyramidy školství. V této oblasti zodpovídá především za koncepci, obsah a koordinaci ve sféře týkající se prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže.

Mezi jeho další činnosti spadá zpracování materiálů týkající se primární prevence rizikového chování dětí a mládeže, tj.: vydávání metodických pokynů, publikací, výzkumných zpráv a *Národní strategie primární prevence rizikového chování* na určité období (nyní je nejaktuálnější *Národní strategie primární prevence rizikového chování pro období 2013-2018*). Tyto dokumenty jsou dostupné na webových stránkách Ministerstva (www.msmt.cz)

Dále tvoří podmínky pro realizaci preventivního systému sociálně rizikového chování u dětí a mládeže na celostátní úrovni ve sféře metodické a legislativní. Znamená to, že připravuje legislativní podklady a stanoviska předmětné problematiky k projektům na vládní projednání. Vydává vyhlášky, pokyny aj. materiály legislativní povahy.

MŠMT plní úkoly, které vyplývají z vládních usnesení, koncepcí a strategií a z nich dále vytvořených akčních plánů pro jednotlivé rezorty (MŠMT, 2014 [online]). Na prevenci v resortu školství, mládeže a tělovýchovy poskytuje finanční prostředky ze státního rozpočtu ve formě dotací. Koordinace a spolupráce s přímo řízenými organizacemi MŠMT a preventivní strategií na úrovni krajů také spadá do jeho kompetence (Tyšer, 2006).

Mimo jiné řídí a participuje s dalšími pracovními skupinami a poradními orgány.

2.2 Organizace přímo řízené MŠMT

Následující organizace spadají přímo pod fungování Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy:

Národní institut pro další vzdělávání

S účinností od 1.1.2014 došlo ke sloučení Národního institutu pro další vzdělávání (které se zaměřovalo především na další vzdělávání pedagogických pracovníků) s *Národním institutem dětí a mládeže*. Došlo tak k vytvoření instituce, která nese jméno Národní institut pro další vzdělávání (dále jen NIDV), (NIDM, 2014 [online]).

Stručné informace k úloze tohoto institutu jsou zmíněny v tiskové zprávě na webových stránkách MŠMT: *„Nově formovaná organizace poskytuje vzdělávací služby, odbornou a metodickou podporu s celorepublikovou působností nejen v oblasti dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků škol a školských zařízení prostřednictvím třinácti krajských pracovišť, ale realizuje i širokou škálu aktivit v oblasti zájmového a neformálního vzdělávání a v systémové péči o talentované a nadané děti a mládež.“*

Národní ústav pro vzdělání

Národní ústav pro vzdělání vznikl s platností od 1. července 2011 sloučením 3 organizací: Institutu pedagogicko-psychologického poradenství ČR (IPPP ČR), Národního ústavu odborného vzdělávání (NÚOV) a Výzkumného ústavu pedagogického v Praze (VÚP). Nově utvořená organizace se nazývá *Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV)*, do jehož působnosti spadá:

- vytvářet školám Rámcové vzdělávací programy, podporuje školy v tvorbě vlastních vzdělávacích programů a jejich následné implementování do výuky
- věnuje se podpoře celoživotního vzdělávání, včetně získání kvalifikací uznávaných i mimo ČR
- podporuje zavádění inovativních metod ve výuce a individuální přístup ke studentům. Snaží se o zlepšení a modernizaci prostředí školy.
- bojuje o zajištění rovného zacházení ve věcech vzdělání a potřebného poradenství pro znevýhodněné žáky
- sleduje trh práce v korelaci se vzděláním absolventů škol. V praxi k tomu dochází přes

tzv. Oborové skupiny, které zprostředkovávají komunikaci mezi zástupci škol, tvůrci Rámcového vzdělávacího programu a firem a jiných institucí. Vzdělávání studentů je tak přímo šité na míru požadavkům pracovního trhu.

- usiluje o vzestup gramotnosti studentů např. tím, že zavádí novou závěrečnou zkoušku pro žáky učebních oborů
- poskytování všeobecných informací o možnostech vzdělávání a jaké konkrétní předměty se skrývají za daným oborem vzdělání
- *„Národní ústav pro vzdělávání se dále zabývá pedagogicko-psychologickým, výchovným a kariérovým poradenstvím a primární prevencí rizikového chování a snaží se přispívat ke zlepšení celého systému těchto služeb. Monitoruje kvalifikační předpoklady a další kompetence pracovníků školských a školních poradenských služeb a na tomto základě pro ně vytváří a realizuje programy DVPP.“*
- řízení evropských projektů, z části financované Evropským sociálním fondem. Díky spolupráci od Evropské unie je možné realizovat řadu moderních změn rychleji, než tomu bývalo kdysi. (NUV, 2014 [online]).

Česká školní inspekce

„Česká školní inspekce je zřízena od 1. ledna 2005 zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), v návaznosti na § 7 odst. 3 zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Česká školní inspekce je podřízená Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy.“ (CSICR, 2012 [online])

Česká školní inspekce je organizace, jejíž pracovníci dohlíží na fungování školních poradenských pracovišť, zda-li je dodržován minimální preventivní program a jiná preventivní opatření k zamezení sociálně patologických jevů. Během své inspekční činnosti hodnotí také kvalitu výuky a dodržování legislativních norem. Zkoumá se mimo jiné efektivita vynaložených finančních prostředků přidělených školnímu zařízení ze státního rozpočtu. Kontrolní závěry inspekce jsou hodnotné pro evaluaci stávajících podmínek a jsou veřejně k nahlédnutí na místním inspektorátu nebo dostupné na příslušné škole (CSICR, 2012 [online]).

Střediska výchovné péče

Střediska výchovné péče (dále jen SVP) spadají přímo pod fungování MŠMT. Jedná se o formu ústavní péče. I tak stojí v systému školských poradenských zařízení. Patří mezi instituce zřízených pro děti a mládež s „negativními jevy chování“. Svě služby poskytují také jejich zákonným zástupcům, školám a školským zařízením. Má preventivně zamezit výchovným problémům a předejít výkonu ústavní a ochranné péče. Zaměřují se na individuální práci s klienty prostřednictvím poradenské činnosti i na skupinu klientů nácvikem žádoucích situací a sociálních rolí. Poskytují krizovou intervenci a také střednědobé terapeutické programy. Některá SVP nabízejí i dočasné azylové ubytování (Valentová, 2013).

2.3 Instituce v rezortu školství na krajské úrovni

Odbor školství mládeže a sportu má v přenesené působnosti odpovědnost za rezort prevence rizikového chování dětí a mládeže na krajské úrovni a zajišťuje naplňování úkolů popsaných ve Strategii prevence. Zde vystupuje jako pověřený pracovník krajský školský koordinátor prevence, který má odpovědnost za následující:

- vytvářet program prevence na krajské úrovni
- zodpovídat za koordinaci institucí na krajské úrovni v oblasti primární prevence pro rizikové děti a mládež v dosahování společných cílů s ohledem na specifické rysy kraje
- vytvářet vhodné podmínky pro realizaci programu prevence a následné kontrolování plnění tohoto programu přímo na školách
- metodicky vede a spolupracuje s pedagogicko-psychologickými poradnami a metodiky prevence, kteří působí přímo na školách
- spolupracuje s krajským koordinátorem prevence kriminality a protidrogovým koordinátorem krajského úřadu

Další pracovníci krajského úřadu mají na starosti také zabezpečení funkční soustavy vzdělávání pedagogických a jiných školských pracovníků pro oblast prevence ve spolupráci s pedagogickými centry a pedagogickými fakultami. Tímto dochází ke zvyšování způsobilosti pověřených pedagogických pracovníků a podpoře preventivního systému.

2.4 Instituce v rezortu školství na okresní úrovni – školská poradenská zařízení

Školská poradenská zařízení nabízejí znalecké speciálně-pedagogické a pedagogicko-psychologické služby, pomáhají řešit otázky studentů ohledně dalšího vhodného vzdělání a nasměrování výběru budoucího povolání, podporují jedince ve věcech výchovy a edukačního přístupu, který je žádán. Mohou také spolupracovat s dalšími ostatními orgány: např. sociálně právní ochrany dětí, středisky výchovné péče, školními poradenskými pracovišti, policií, lékaři, terapeuty, krizovými centry, neziskovými organizacemi apod. (Knotová, 2014).

Pedagogicko-psychologické poradny

Pedagogicko-psychologické poradny vykonávají svoji činnost dle vyhlášky *o poskytování poradenských služeb* č. 75/2005 Sb. Nabízí služby pedagogicko-psychologického a speciálně pedagogického poradenství a poskytují podporu při výchově a vzdělávání dětí. Představme si ji tedy jako instituci, která podává ambulantní služby žákům se zvýšenou možností výskytu školní neúspěšnosti, či problémů v sociálním a osobním vývoji dítěte. Většinou také spolupracují se školními poradenskými zařízeními ve věcech prevence rizikového chování. Své služby poskytuje nejen žákům základních i středních škol, ale také jejich zákonným zástupcům a ostatním školským zařízeními ve formě poradenství (Valentová, 2013).

Speciálně pedagogická centra

Speciálně pedagogická centra (dále SPC) jsou zaměřena na podporu dětí, žáků a studentů se speciálně vzdělávacími potřebami a mimořádně nadané studenty. Jejich činnost upravuje školský zákon a vyhláška č. 116/ 2011 Sb., *o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních*, novelizovaná ve vyhlášce č. 72/ 2005 Sb. a spolu s vyhláškou č. 147/ 2011 Sb. (Knotová, 2014).

„SPC sleduje legislativu, provádí speciálně – pedagogické a psychologické vyšetření, vede dokumentaci a správní řízení, poskytuje sociálně právní poradenství, zapůjčuje kompenzační pomůcky a vede nácvik jejich používání, půjčuje odbornou literaturu, poskytuje některé specializované terapie a nácviky, sleduje možnosti integrace do mimoškolních činností. Na základě lékařských zpráv spolupracuje se školou

na vytváření Individuální vzdělávací plán, navštěvuje školu a navrhuje potřebnou míru speciální pedagogické dotace, metodicky vede školního speciálního pedagoga. Svou činností poskytuje servis škole a rodině integrovaného žáka.“ (Hájková a Šmejkalová, 2003, s. 14)

3 ŠKOLNÍ PORADENSKÁ PRACOVNÍŠTĚ - OBECNĚ

Současné pojetí školních poradenských zařízení se začalo utvářet v devadesátých letech. Krok za krokem tak vznikla nová pracovní místa výchovného poradce, metodika prevence, školního psychologa, či speciálního pedagoga ve spolupráci se školskými poradenskými zařízeními (PPP a SPC), (Knotová, 2014). Tito pracovníci jsou hlavními aktéry školního poradenského pracoviště. Jejich zaměření a standardním činností se věnují v následující 4. kapitole.

Součástí týmu poradenských služeb ve škole mohou také být jiné pověřené osoby v závislosti na potřebách školy. Dalšími pracovníky bývají např. třídní učitelé, učitelé výchov (Rodinné, Občanské, Výchova k volbě povolání apod.), asistent pedagoga nebo sociální pedagog (Zapletalová, 2011).

Školnímu poradenskému systému, jak ho známe dnes, předcházela koncepce od 2. poloviny devadesátých let sítě pedagogicko-psychologických poraden v okresních městech v čele Institutu pedagogicko-psychologického poradenství. Nově také přibýly zařízení a instituce jako např. speciálně-pedagogická centra a střediska výchovné péče. *„Ke hlavním koncepčním změnám patřila snaha rozšířit poradenské služby na školách, návrhy směřovaly ke školním psychologům a následně speciálním pedagogům. Poprvé se záměrem vstupu školních psychologů do škol přišel Národní program vzdělání v České republice (tzv. Bílá kniha) v roce 2001. Již tehdy byly vymezeny rámcové podmínky pro činnosti těchto odborníků ve školách.“* (Knotová a kol., 2014, s.12-13).

Určitě také stojí za zmínku, že veškeré služby poskytované v rámci školního poradenského pracoviště, jsou bezplatné. Obrovskou výhodou pro studenty je jejich místní dostupnost a nabídka služeb zaměřená na podporu různých situací. Zaměřeny bývají zpravidla *„na primární prevenci sociálně patologických jevů a prevenci školní neúspěšnosti, informační a poradenskou podporu jak při volbě vzdělávací dráhy, tak volbě profesního uplatnění, při integraci a inkluzi, péči o nadané a dlouhodobě neprospívající, ale mimo jiné též na metodickou činnost směřovanou k pedagogům škol.“* (Knotová, 2014, s. 15)

Standardní pracovní náplň školních poradenských pracovníků se v některých případech překrývá. Proto záleží na celkové struktuře a výběru poradenských pracovníků pro konkrétní školu. Nastaveny jsou 2 základní modely poradenských služeb ve škole. Zde však většinou záleží na velikosti školy, jejích finančních možnostech a případných témat k řešení.

Dle legislativních norem jsou zvoleny dvě varianty:

Varianta A – základní:

Činnosti zajišťují:

- *výchovný poradce*
- *školní metodik prevence*
- *třídní učitelé*
- *učitelé výchov (občanské výchovy, rodinné výchovy, výchovy k volbě povolání na ZŠ a úvodu do světa práce na SŠ)*

Povinností ředitele školy je zajistit alespoň základní variantu poradenského pracoviště.

Varianta B – rozšířená:

K základní variantě (A) jsou přidruženy další činnosti školních pracovníků:

- *školního psychologa*
- *školního speciálního pedagoga*
- *sociálního pedagoga*
- *asistenta pedagoga (Zapletalová, 2011, s. 8)*

V případě, že se ředitel školy rozhodne pro variantu rozšířenou. Je třeba školnímu psychologovi a školnímu speciálnímu pedagogovi poskytnout minimálně 0,5 pracovní úvazku. V opačném případě jejich přítomnost na škole pozbývá většího smyslu a stávají se pouhými konzultanty.

Dále ředitel školy zodpovídá za vytvoření a zajištění fungujícího systému pedagogicko-psychologického poradenství ve škole. Roli zde hraje také spolupráce s externími poradenskými pracovišti, případně středisky výchovné péče a jinými institucemi zabývající se oblastí prevence rizikového chování.

3.1 Základní legislativní rámec vztahující se ke službám školního poradenského pracoviště

V českém školství je nejvyšší právní normou, která stojí nad všemi ostatními *Úmluva o právech dítěte*. Je zde pojednáváno o právu na ochranu zdraví, o právu na zachování lidské důstojnosti, o právu na ochranu před týráním. Úmluva vstoupila v platnost v r. 1989 a po rozdělení Československé republiky ji Česká republika přijala (Tyšer, 2006).

Poradenské služby ve školách v České republice jsou poskytovány na základě Školského zákona - č. 561/ 2004 Sb. *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání*. Tomuto zákonu jsou pak podřízeny veškeré právní normy v oblasti školních institucí.

Vyhláška č. 147/2011 Sb. *o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných*, se zaměřuje na práci s dětmi s různým hendikepem či nadprůměrně inteligentní žáky. Ta se týká především práce speciálních pedagogů nebo výchovných poradců.

Poradenské služby a jejich náplň je pak blíže popsána ve vyhlášce č. 116/2011 Sb. a její novelizaci ve vyhlášce č. 72/ 2005 Sb. *o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních*. Tyto služby se dostaly do takovéto formy také díky různým projektům především na popud Evropského sociálního fondu. V současnosti je realizován od roku 2010 projekt se zkráceným názvem „VIP Kariéra II – KP“. Řešitelé tohoto projektu pak přispívají k tvorbě nových právních norem v oblasti kariérového poradenství, aj. (Knotová, 2014).

Nemůžu také opomenout zákon, jímž se řídí jakákoliv poradenská činnost zákon č. 101/2000 Sb., *o ochraně osobních údajů*. V souladu s tímto zákonem musí být osobní údaje zpracovány pouze za účelem služby. A nesmí být předány jiné třetí osobě bez vědomí klienta nebo jeho zákonného zástupce. Mnohdy se jedná o citlivé informace, a proto je zde kladen důraz na zaručení ochrany osobních dat, jelikož bez důvěry postrádá poradenská činnost svůj smysl (Kadlecová Bučilová a kol., 2010).

3.1.1 Informační povinnost

Zákony, které také musí být dodržovány všemi pracovníky při práci s dětmi, pojednává zákon č. 359/1999 *o sociálně-právní ochraně dětí*. Platí zde, že každý, kdo si všimne závažného chování u dítěte, je oprávněn informovat jeho rodiče. Z dalších právních předpisů vyplývá povinnost školy informovat zákonné zástupce žáka o jeho vzdělávání nebo porušování školního řádu např. při záškoláctví. I školní poradenská pracoviště musí ctít tuto informační povinnost vůči zákonným zástupcům, neboť rodiče, popř. osoby, které plní vyživovací povinnost, mají právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajících se vzdělávání a výchovy jejich dětí (Kadlecová Bučilová a kol., 2010). Škola je tedy povinna informovat rodiče o pravidlech poskytování poradenských služeb. Rodič svůj souhlas stvrdí podepsáním Informovaného souhlasu. Ten většinou pojednává

o skupinové práci s dětmi bez bližších osobních informací o žákovi. Často se také můžeme setkat s informovaným souhlasem, kterým přistupuje na individuální formu poradenství – např. poskytnutí krizové intervence. Tyto informace jsou dostupné pro děti i jejich rodiče z elektronického letáku na www.truhla.cz.

Dle slov paní Zapletalové, ředitelky Národního ústavu pro vzdělání: „Informovaný souhlas není třeba pro práci výchovného poradce, školního metodika prevence ani asistenta pedagoga.“ (Zapletalová, 2011, s.10)

Dítě má však absolutní právo požádat o pomoc i bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte. A to v případě, že jejich informování by bylo kontraproduktivní a především v přímém rozporu se zájmy dítěte. Např. v případech kdy je dítě obětí jednání těchto osob. V této situaci je škola povinna řešit problém prostřednictvím OSPOD, případně orgánů činných v trestním řízení (Kadlecová Bučilová a kol., 2010).

Dále nás může zajímat možnost užitečných rad a sjednocení postupů práce, které najdeme v Metodických pokynech: např. *k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže ve školách a školských zařízeních; k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení; k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví*, aj. Ty mohou sloužit jako vodítko při určitých situacích pro školního pracovníka.

4 ÚČASTNÍCI REALIZACE PORADENSKÉHO PRACOVIŠTĚ NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE

Ředitel školy odpovídá za vypracování **Minimálního preventivního programu** (dále MPP), který má být všem volně přístupný. Obsahuje aktuální zákony a metodické pokyny, školní řád, včetně sankcí v případě jeho nedodržování. Zahrnuje také oblast prevence proti rizikovému chování dětí. Ta je tvořena z programu prevence na úrovni regionu a zmapování situace konkrétní školy, pro kterou je určena a stanoví se cíle na daný rok. Nejprve vymezením oblasti, na kterou se bude MPP soustředit (sociální klima ve škole, potlačení rizikového chování, zdravý životní styl). Dále určením konkrétního cíle – co nám MPP má přinést za výsledek. A rozdělení jednotlivých kompetencí a preventivních aktivit, realizovaných z vlastních zdrojů a uskutečněné také díky externím pracovníkům a organizacím (v případě řešení náročnějších specifických témat prevence.) Na Minimálním preventivním programu spolupracuje s ředitelem školy metodik prevence školy a na jeho realizaci se podílí celý pedagogický sbor (Valentová, 2013).

4.1 Výchovní poradce

Výchovní poradce je především učitel, který je do funkce poradenského pracovníka jmenován a je podřízen řediteli školy. Pro výkon tohoto povolání musí absolvovat studium určené vyhláškou č. 317/ 2005 Sb., *o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků*. Ta přesně stanovuje obsah studia v délce 250 vyučovacích hodin.

Mělo by jít o učitele s přirozenou autoritou, se schopností obhájit své názory před rodiči, žáky nebo pedagogickým sborem.

Přes svou povinnost vést vyučovací hodiny jako učitel, zastává tedy navíc funkci poradenského pracovníka a proto se mu „snižuje týdenní rozsah přímé vyučovací činnosti:

a) v základní škole s počtem žáků:

1. do 150 o 1 hodinu týdně,
2. do 250 o 2 hodiny týdně,
3. do 550 o 3 hodiny týdně,
4. do 800 o 4 hodiny týdně,
5. Nad 800 o 5 hodin týdně (Knotová a kol., 2014, s. 29)

Během své činnosti se výchovný poradce setkává s řadou důvěrných informací, které musí být v souladu s ochranou osobní integrity, dodržáním etických principů nebo právem odmítnutí poskytnout tyto informace třetí osobě. A je zavázán respektovat *Etický kodex výchovných poradců*, jenž byl schválen v roce 2008 *Asociací výchovných poradců* (Zapletalová, 2011).

Výchovný poradce vykonává informační, poradenskou a metodickou činnost. Ta je definována ve vyhlášce č. 72/ 2005 Sb. *o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních*. Je ale také třeba zmínit, že v přítomnosti dalších poradenských pracovníků: (konkrétně) školního psychologa a školního speciálního pedagoga na téže škole, se jeho pracovní úloha zužuje na jinou formu činností.

Jeho informační činnost, poskytovaná pedagogickým pracovníkům, spočívá v předávání informací v oblasti kariérového poradenství a práce s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Dále podává informace škole, žákům i jejich zákonným zástupcům o práci ostatních poradenských pracovníků na škole a poradenských zařízeních v daném regionu. Díky tomu by se žákům a jejich rodinám mělo dostat přehledu o možnostech poradenských služeb v okolí.

Výchovný poradce také vede písemné záznamy o vynaložené intervenci, navrhovaných opatření a zakládá odborné zprávy a veškeré informace o žácích využívajících služeb školních poradenských zařízení. Tato administrativní část práce musí být v souladu s předpisy o ochraně osobních údajů (Zapletalová, 2011).

Výchovný poradce je v pozici vedoucího školního poradenského pracoviště. Proto těžiště zodpovědnosti ve věci koordinace pedagogicko-psychologického poradenství ve škole spadá především na něj.

V oblasti metodické má především za úkol zprostředkovat nové intervenční metody, metody pedagogické diagnostiky a pomoc pedagogickým kolegům „*v otázkách kariérového rozhodování žáků, integrace, individuálních vzdělávacích plánů, práce s nadanými žáky, apod.*“ (Zapletalová, 2011, s. 11)

Do kompetence v oblasti poradenské činnosti výchovného poradce spadají následující standardní činnosti:

1. *„Kariérové poradenství a poradenská pomoc při rozhodování o další vzdělávací a profesní cestě žáků.“ (Knotová, 2014, s. 30) Tě dosahuje pomocí různých technik. Od pedagogické diagnostiky určené k volbě případné budoucí kariérní cesty, po zjišťování žákových preferencí, poskytování individuálních šetření nejen samotným žákům ale i zákonným zástupcům žáků, spoluprací s PPP, SPC, SVP, dále např. zajišťování možností skupinových návštěv v Informačních střediscích Úřadu práce, aj. (Knotová, 2014).
Speciálního přístupu se dostává žákům - cizincům s přihlédnutím k jejich potřebám.*
2. *„Vyhledávání a orientační šetření žáků, jejichž vývoj a vzdělávání vyžadují zvláštní pozornost a příprava návrhů na další péči o tyto žáky.“*
3. *Zajišťování nebo zprostředkování diagnostiky speciálních vzdělávacích potřeb a intervenčních činností pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.*
4. *Příprava podmínek pro integraci žáků se zdravotním postižením ve škole, koordinace poskytování poradenských služeb těmto žákům školou a školskými poradenskými zařízeními a koordinace vzdělávacích opatření u těchto žáků.“ (Knotová a kol., 2014, s. 29)*

Jak už bylo zmíněno v textu dříve, v přítomnosti školního psychologa a školního speciálního pedagoga na stejné škole se pracovní náplň výchovného poradce mění. Velmi záleží

na rozhodnutí všech pracovníků, čemu se budou věnovat v rámci vytyčených standardních činností dané vyhláškou.

Od výchovného poradce jako koordinátora poradenských služeb se očekává jak individuální poradenská činnost, tak práce s třídním kolektivem. Při tom by měl spolupracovat se školním metodikem prevence a třídními učiteli. Je vhodné, když se ještě před realizací programu dojedná „zakázka“, určí se cíl a až následně se zvolí vhodné techniky. Úspěchem realizace plánu dle představ všech zúčastněných je též závislá na správné motivaci žáků. Proto se doporučuje průhlednost v jednání, zvládnutí komunikace s dětmi a tolerantní přístup k odlišnosti názorů (Knotová, 2011).

4.2 Školní metodik prevence

Školní metodik prevence je vedle výchovného poradce druhou ústřední postavou školního poradenského pracoviště. Jedná se o učitele, který na základě absolvovaného akreditovaného vzdělání dle vyhlášky č. 317/ 2005 Sb. *o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi kariérním systému pedagogických pracovníků* je způsobilý vykonávat funkci nad rámec svého pedagogického povolání.

Je povinen absolvovat vzdělání v oblasti prevence patologických jevů (nyní o ni mluvíme jako o primární prevenci rizikového chování). Toto studium v rozsahu 250 hodin je zakončeno zkouškou před komisí a vypracováním písemné práce.

Školní metodik prevence se na půdě českých škol objevil už ke konci devadesátých let 20. století. Dříve vykonával preventivní činnost proti drogám. Později se věnoval prevenci sociálně patologický jevů v širším pojetí. Nyní se především zaměřuje na primární prevenci rizikového chování žáků, do kterého spadají tyto projevy chování (Knotová, 2011):

- „*agrese, šikana, kyberšikana, násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie;*
- *záškoláctví;*
- *závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling;*
- *rizikové sporty a rizikové chování v dopravě;*
- *negativní působení sekt;*
- *sexuální rizikové chování.*“ (Němec, 2010, s. 3)

Metodické doporučení č. j. 21291/ 2010-28, k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních slouží jako informativní pomůcka a zároveň přehled jednotlivých negativních projevů chování se stručnými radami jak mu předcházet. Je především určen pro práci školního metodika prevence.

Na místo zkrácené vyučovací povinnosti jako učitel, dostává školní metodik prevence finanční ohodnocení v rozmezí jednoho až dva tisíce korun. Úkolům školního metodika prevence se tedy musí věnovat nad rámec svých klasických pedagogických povinností. Poskytuje metodickou, koordinační, informační a poradenskou činnost žákům, ostatním pedagogickým kolegům, rodičům žáků nebo jejich zákonným zástupcům.

Školní metodik prevence nese především zodpovědnost za vytvoření a kontrolu realizace Minimálního preventivního programu školy. Ten je platný po dobu jednoho školního roku a vychází z Preventivní strategie školy, která je dílčím úsekem Školního vzdělávacího programu. Zde je důležité také vzít v potaz specifika školy, její klima a potřeby. Na realizaci Minimálního preventivního programu se pak podílí celý pedagogický sbor (Knotová, 2011).

Dle vyhlášky č. 72/ 2005 Sb., *o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních* zmíním vybrané standardní činnosti školního metodika prevence:

Metodická a koordinační činnost:

- realizace a následná kontrola plnění *Minimálního preventivního programu* školy
- koordinace ostatních pedagogických pracovníků a úzká spolupráce na fungování vytyčených aktivit zaměřených na prevenci rizikového chování žáků
- metodické vedení, podpora a sjednocování prevenční činnosti učitelů
- koordinace vzdělávání učitelů v oblasti předcházení sociálně patologických jevů
- aktivně uskutečňuje kroky k prevenční činnosti pomocí zapojování multikulturních prvků do výuky v boji proti rasismu, xenofobie aj. Zároveň koordinuje tyto činnosti.
- zprostředkovává spolupráci školy s odbornými pracovišti, institucemi, orgány státní správy, samosprávy, aj., zabývající se problematikou prevence sociálně patologických jevů
- v případě akutních případů kontaktuje a participuje s odbornými pracovišti (Zapletalová, 2011)
- *„Součástí profilu úspěšného metodika prevence je poctivá dokumentace. Školní metodik shromažďuje informace a zpětné vazby vážící se k MPP v daném roce a eviduje výskyt rizikového chování a na ně navazující intervence. Vše zaznamenává do deníku školního metodika prevence. Výstupy z deníku mohou být na konci školního roku použity jako zdroje pro evaluaci MPP“* (Valentová, 2013, s.63).

Informační činnosti:

- předávání odborných informací (vyhledává nové prevenční trendy, programy sleduje legislativní změny a následně informuje své spolupracovníky)
- prezentace výsledků v preventivní činnosti

- správa databáze spolupracujících institucí v oblasti prevence sociálně patologických jevů (Zapletalová, 2011)

Poradenská činnost:

- pomoc třídním učitelům vyhledat a sledovat žáky s problematickým chováním
- pomoc učitelům při shromažďování podkladů pro další vyšetření
- poskytování poradenství žákům s rizikových chování a jejich zákonným zástupcům
- v případě potřeby zajištění odpovídající péče jiných institucí (ve spolupráci s třídními učiteli)
- podílí se na přípravě podmínek integrace žáků se specifickými poruchami chování ve škole
- a dále poskytuje a koordinuje poradenské služby těmto žákům, participuje na vypracování jejich Individuálního studijního plánu (Tyšer, 2006)

Výchovný poradce a metodik prevence může být tatáž osoba. V praxi se s tímto spojením setkáváme poměrně často. Také nemusí být pravidlem, že oba dva pracovníci působí na dané škole jako pedagogové.

4.3 Školní psycholog

Práce školního psychologa se objevuje na školní scéně už dvě desítky let. Snaha dostat tyto odborníky blíže ke školám a studentům se začíná projevovat po roce 1989. Ještě před tím známe školní psychology především z pedagogicko-psychologických poraden (dříve výchovných klinik), které se pomalu etablovaly v období meziválečného Československa. Poskytovaly školám (a stále poskytují) psychologické služby.

Nyní však budu popisovat školního psychologa, jenž působí přímo na školní půdě zpravidla na částečný úvazek. Ti, se zde objevují až po legislativní změně po roce 2005 a díky podporovaným projektům Evropskou unií. Školní psychologové jsou dnes vítanou posilou školních poradenských pracovníků. Jejich posláním je především pomoci školám „zvládat nároky vyvolané rychlými společenskými změnami“ (tzv. Bílá kniha) např. jako jsou: inkluze žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (jedná se také o nadané žáky) nebo zvyšujícím se počtem dětí s rizikovým chováním a sociálními nerovnostmi. Tlak je také na školu vyvíjen ze strany rodičů, zřizovatelů, širší veřejnosti.

Školní psycholog – jako člen školního poradenského pracoviště nehraje úlohu klasického psychologického poradce nebo diagnostika, jak si jej můžeme zprvu představovat. „*Jeho posláním je pomáhat škole rozvíjet se, stávat se „lepší“ školou. Takovou školou, kde se žáci mohou učit v podnětném a bezpečném prostředí.*“ (Knotová, 2011, s. 55)

Jedná se tedy spíše o práci se systémem školy jako takovým. A dále setrvává v činnosti v péči o žáky s problémy, jak bysme očekávali.

Jejich standardní činnosti jsou definovány v novém znění vyhláškou č. 116/ 2011 Sb., a věstníkem č. 7 z roku 2005 (Knotová, 2011, s. 55). Školní psycholog má ve svém popisu práce: diagnostické, poradenské, konzultační, koordinační, informační a metodické činnosti.

Jednotlivé činnosti jsou rozepsány do těchto skupin:

- „*diagnostika a depistáž (např. u zápisu do prvních tříd, depistáž poruch učení, depistáž nadaných žáků, diagnostika při problémech žáků, zjišťování sociálního klimatu ve třídě);*
- *konzultační, poradenské a intervenční práce (péče o integrované žáky, krizová intervence, kariérové poradenství apod.);*
- *metodická práce a vzdělávací činnost (např. metodická pomoc třídním učitelům, pracovní semináře pro učitele, účast na poradách koordinace poradenských služeb, besedy).*“ (Knotová, 2011, s. 55)

Jeho náplň práce však není pevně stanovena legislativou, nýbrž záleží na dohodě s ostatními pracovníky školy a pracovníky školního poradenského pracoviště. Je také závislá na specifikách školy a zkušenostech psychologů (Knotová, 2011). Z výše zmíněné výčtu pracovní náplně vyplývá, že školní psycholog pracuje s pedagogy, se žáky a jejich rodiči a především pak komunikuje se zákonnými zástupci žáků, pedagogy a vedením školy. Spolupracuje také s dalšími poradenskými zařízeními, institucemi ve zdravotnictví a v sociální oblasti, s různými organizacemi a státními i nestátními orgány (Zapletalová, 2011).

O své činnosti vede řádnou dokumentaci ve shodě znění předpisu *o ochraně osobních údajů a Etickým kodexem školního psychologa* (Zapletalová, 2011, s. 15).

4.4 Školní speciální pedagog

Na podporu integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol vstupují spolu s těmito studenty do základních škol také školní speciální pedagogové. Tento proces vyžaduje od školy zavedení dalších opatření:

- vytvořit příznivé sociální prostředí
- rozšířit znalosti pedagogů běžných škol z oblasti speciální pedagogiky
- provést materiální a organizační změny

Jak už jsem zmiňovala výše. S procesem integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami vzniká požadavek zařazení speciálního pedagoga do poradenského pracoviště přímo na škole (Hájková a Šmejkalová, 2003). Jeho standardní pracovní činnost je definovaná ve vyhlášce č. 116/ 2011 Sb. a ve vyhlášce č. 72/ 2005 Sb., se zmiňují činnosti poradenských zařízení. Jejichž znalost je potřeba pro součinnost těchto institucí.

Speciální pedagog po konzultaci s SPC pravidelně provádí přímou speciální pedagogickou činnost s integrovanými žáky – např. nácvik grafomotoriky. Je-li potřeba, podporuje učitele a žáky se zvláštními vzdělávacími potřebami během výuky. *Je k dispozici při řešení akutních problémů, zajišťuje kontinuitu práce s integrovaným dítětem při změně učitelů v jednotlivých ročnících.* Je pomocnou rukou pro pedagoga (Hájková a Šmejkalová, 2003, s.14).

Dalším základním úkolem školního speciálního pedagoga je depistáž klientů se specifickými poruchami učení (SPU) a odhalování jejich problémů s učením. Může ji provádět přímo při vyučování, kdy na základě pozorování doporučí učitelovi, či žákovi vhodné metody, speciálně nápravná cvičení, pomůcky, apod. Nebo se dětem věnuje ambulantně, či v paralelně vedených speciálních hodinách namísto vyučování. *„Tuto výuku vede sám školní speciální pedagog.“* (Hájková a Šmejkalová, 2003, s.36)

Základem je diagnostická činnost spočívající v pozorování dětí s rizikových chováním a jednáním. *„Školní speciální pedagog spoluřeší problémy s kázní, agresivní projevy, ale také uzavřenost, nekolektivnost, apatii apod. které mohou signalizovat poruchu.“* (Hájková a Šmejkalová, 2003, s.37). Ostatní učitelé mnohdy poruchy chování nepovažují za jistou formu hendikepu a přitom se často může jednat o různé mozkové dysfunkce. Zde je na místě poučit pedagogický sbor.

5 ZÁVĚR TEORETICKÉ ČÁSTI

Školní poradenští pracovníci se objevili na školách z nutnosti podpory růstu žáka ve zdravou osobnost. A zvláště pak na podporu dětí, které se nějakým způsobem vymykají z průměru. Nyní zesílila i role učitele jakožto pracovníka, který nejen děti vzdělává a vede, ale dokáže jim umět poradit a pomoci i v jejich osobních problémech. Problémy dětí se totiž mohou projevit i v procesu učení. A často se tomu tak stává. Rovněž z lidského i profesionálního hlediska je nepřijatelné, aby jakýkoliv odborník (tedy i učitel) odmítl dítěti alespoň první pomoc. Dále je může nasměrovat přímo na např. školního poradenského pracovníka, který je pro ně dostupný a schopný rychlé intervence. Školní poradenský pracovník zná také prostředí a podmínky dané školy a v tom se liší od školských zařízení.

Osobně se domnívám z toho, co jsem vyzorovala z mého okolí a z mé zkušenosti, že se děti raději obrací na svého učitele v případě svých osobních problémů, než přímo na pověřeného pracovníka. Školní poradenský pracovník totiž nepřichází do styku s dětmi tak často. Děti o něm na škole zpravidla ví, ale osobně ho neznají. Proto je v tomto ohledu velkou výhodou (obzvláště na menších školách) spojení role učitele a poradenského pracovníka. Tím je výchovný poradce a školní metodik prevence. V případě, že dítě zná daného poradenského pracovníka i jako učitele, jejich důvěra v tuto osobu se zvyšuje.

Na druhou stranu: nevýhoda spojení role učitele a školního poradenského pracovníka je, že se této činnosti, věnuje nad rámec svých pedagogických povinností. Na základě toho si kladu otázku, zda-li je podpora ze strany poradců tolik aktivní, jak má být. Dítě má dostat pocit, že řešení problémů, je přirozená věc a není třeba se za ně stydět. Tomu lze pomoci právě díky aktivnímu a laskavému přístupu.

Dalším velkým kritériem pro efektivní práci tohoto poslání je určitá osobnostní vybavenost a sociální způsobilost např.: být oporou, vzorem, rádcem, smířčím zprostředkovatelem, přirozenou autoritou, atd. (Jedlička, 2000). Legislativní povinností každé školy je vytvořit školní poradenského pracoviště a vybrat vhodného výchovného poradce a školního metodika prevence. Nelze vždy zaručit, že se bude jednat o správnou volbu.

Osobně věřím v odpovědnost pedagogických pracovníků a ředitelů školy. Obávám se však, že některé školy si s „novými“ rolami ještě neví tolik rady. Každopádně se mi tato možnost poradenství jeví jako krok správným směrem k podpoře zdravého vývoje dítěte.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 METODOLOGICKÁ ČÁST

Metodologická část práce je rozdělena do dílčích kapitol. V první řadě si zvolím cíl práce a určím jednotlivé hypotézy. V jejich návaznosti pak věnuji pozornost vhodné metodě k získávání dat tj. volba metody výzkumu. Dále se zaměřuji na výzkumný vzorek a nástroj, prostřednictvím kterého byl sběr dat uskutečněn. Po jejich popisu představuji jednotlivé fáze výzkumu. Jako základní zdroj pro metodologickou část mé práce využiji publikaci *Úvod do pedagogického výzkumu* od Petera Gavory z roku 2000.

6.1 Definování výzkumného problému a cíle práce

Základem pro vypracování metodologické části je část teoretická. V první části mé práce jsem využila primární i sekundární zdroje pro získání uceleného přehledu problematiky, nezbytného k určení výzkumného problému a cíle práce (Gavora, 2000). Ty se týkají žáků 2. stupně základních škol a jejich vnímání školního poradenského pracoviště. Zároveň si kladu otázku. Zda žáci využívají jejich služby. A proč se na ně neobrací se svými problémy týkající se školy a vzdělávání. Výzkumný problém je zakomponován do cíle výzkumu.

Proto cílem mé práce je zjistit, jak žáci 2. stupně ZŠ na území hlavního města Prahy znají činnost jednotlivých školních poradenských pracovníků a na základě toho se případně chtějí obracet na nabízenou pomoc v prostorách škol.

S tím dále souvisí také aktivní informování žáků ze strany vedení škol a důvěra samotných studentů v tuto formu pomoci.

Z výsledků práce bych tedy chtěla vyvodit jaká je současná situace těchto služeb v povědomí žáků 2. stupně základních škol a do jaké míry je o ni zájem.

Formulace hypotéz

Výzkumný problém nám vymezuje pouze základní rozpětí a orientaci výzkumu. My jej potřebujeme rozmělnit na podrobnější tvrzení, které buďto na základě vyhodnocení dotazníku potvrdím nebo vyvrátím.

Hypotéza je tedy vědecký předpoklad, který určujeme na základě hlubokých poznatků o dané problematice. Vždy vyjadřuje určitý vztah mezi proměnnými. Zároveň musí splnit kritérium testovatelnosti. Tzn., že její proměnné musí být měřitelné (pomocí čísel) nebo rozdělitelné do kategorií (Gavora, 2000).

„V hypotézách se mezi proměnnými vyjadřují rozdíly, vztahy nebo následky. Jsou pro ně typická takováto vyjádření:

- Rozdíly: více; častěji; silněji; výš; odlišné
- Vztahy: pozitivní vztah, negativní vztah, korelace
- Následky: jestliže – pak, čím – tím“ (Gavora, s. 66, 2000)

Mnou určené hypotézy:

H1: Žáci 2. stupně základní školy se obrací se svými problémy častěji na svého blízkého učitele než na školního poradenského pracovníka.

S oblíbeným učitelem děti přicházejí do styku častěji než se školním poradenským pracovníkem.

H2: Více jak 1/2 žáků 2. stupně základní školy nezná činnost školních poradenských pracovníků na jejich škole.

Domnívám se totiž, že neznalost žáků školního poradenského pracoviště, má vliv na vyhledání této formy pomoci. A platí to i obráceně. Žáci, co neřeší problémy spojené se školou a učením, neprojevují zájem o informace od školního poradenské pracoviště. Budu tedy ověřovat, zda-li žáci 2. stupně ZŠ ví, jací ŠPP působí na jejich škole a současně jaká je jejich pracovní náplň.

H3: Mezi ochotou žáka vyhledat pomoc školního poradenského pracovníka a důvěrou, kterou vyvolává školní poradenský pracovník, existuje přímá úměra.

Chci zde zachytit důvěru, kterou zastávají děti ke ŠPP jako osobě i jeho činnosti (tzn. zda-li věří, že by jim byl schopný ŠPP pomoci).

6.2 Volba metody výzkumu

Vzhledem k povaze problému, který chci zkoumat, jsem zvolila metodu kvantitativního šetření. Základním rysem kvantitativního výzkumu je hromadné shromažďování zkoumaných dat. Tuto formu jsem určila z toho důvodu, abych získala co nejvíce názorů a postojů žáků k danému tématu.

Za nástroj sběru dat jsem použila dotazník. Je to jeden z nejpoužívanějších výzkumných nástrojů v sociálních vědách, jelikož se vyznačuje řadou výhod. Jednou z nich je hromadná distribuce např. pomocí elektronických stránek. Dotazníkové šetření tak může zahrnout

velkou část respondentů (Průcha, 1995). A jelikož se jedná o písemné dotazování, od tazatele se především vyžaduje správně konstruovat dotazník a seznámit se s určitými kritérii pro jeho správné sestavování. Po jeho distribuci a navázání kontaktu s potřebnými osobami, tazatel plní ve sběru dat víceméně pasivní roli.

6.3 Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumným vzorkem pro moji práci jsem zvolila žáky 2. stupně základních škol. Jedná se o 2 pražské školy (ZŠ J. Gutha Jarkovského a ZŠ Slovenská), kde mají k dispozici rozšířenou formu poradenské služby – tedy včetně školního psychologa a speciální pedagoga. Také externě u v jedné z nich spolupracují s Pedagogicko-psychologickou poradnou.

Výzkumný vzorek je třeba volit tak, aby korespondoval s cílem výzkumu i výzkumnými otázkami. Z tohoto důvodu jsem oslovila starší žáky, u kterých se domnívám, že jejich problémy jsou více komplexní než u mladších dětí na prvním stupni. Řeší více vztahových otázek, potýkají se s prohlubujícími problémy s učením a tématem výběru dalšího vzdělání. Zároveň se domnívám, že jsou také otevřenější k vyhledání pomoci od „cizí“ osoby, působící na školní půdě (v tomto případě erudovaného pracovníka).

Výzkumný záměr jsem specifikovala na pražské školy díky snadné a rychlé dostupnosti.

7 EMPIRICKÁ ČÁST

7.1 Průběh výzkumu

Pro přehled a předpoklady mých hypotéz mi posloužil krátký nestrukturovaný rozhovor s dětmi na letním táboře. Ptala jsem se jich na vědomosti o školním poradenském pracovišti na jejich škole. Na základě těchto poznatků jsem vytvořila dotazník, který jsem konzultovala s mou vedoucí práce. Snažila jsem se tedy otázky a jednotlivé odpovědi seřadit, či formulovat tak, aby jim děti rozuměly. Dotazník nesměl být příliš dlouhý.

Na začátek a konec dotazníku jsem umístila odpovědi s jednoduchou volbou. Do středu dotazníku jsem vložila náročnější odpovědi. A poslední otázkou jsem zjišťovala pouze, zda dotazník u dětí vyvolal sebereflexi.

Primárním kritériem pro výběr škol bylo zastoupení všech možných funkcí poradenského pracovníka, což se mi podařilo volbou těchto dvou institucí. Vybírala jsem také místo, kde bych mohla mít možnost elektronického vyplnění dotazníku pro rychlejší zpracování dat.

Zprvu jsem oslovila přímo ředitelku jedné ze škol (ZŠ J. Gutha Jarkovského) a s jejím souhlasem si dále domluvila schůzku s výchovným poradcem, kterému jsem donesla 100 dotazníků v tištěné formě. Ten mi přislíbil, že dotazníky rozšíří po všech třídách 2. stupně a zajistí mi jejich návrat. Na této škole dotazník dokončilo 61 respondentů: ze 6., 8. a 9. třídy.

Druhá oslovená základní škola (ZŠ Slovenská) mi nabídla vyplnění dotazníku formou on-line přes internetové stránky www.survio.com. Vše organizoval jistý učitel, který žáky na druhém stupni vyzval k vyplnění dotazníku během výukových hodin informatiky. Dětem byl nabídnut přímý link na dotazník. Nemohu však s jistotou říci, kolik potencionálních respondentů bylo na této škole osloveno k jeho vyplnění. Ze zpětného reportu se dovídám o počtu zobrazení dotazníku tj. 453 návštěv. Z toho 58 dotazníků bylo nedokončeno. Díky omezené kapacitě neplacené služby jsem získala počet responsí, jenž činí 193. Za obě dvě školy jsem tedy získala dohromady 254 vyplněných dotazníků.

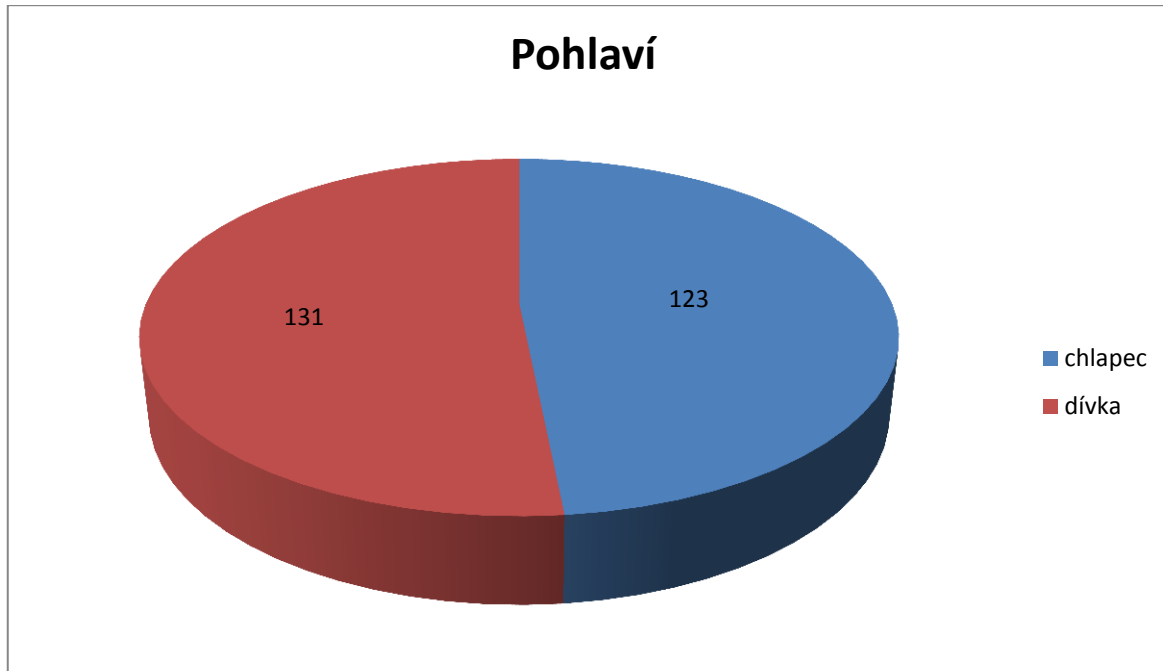
Abych sjednotila všechny odpovědi do jednoho zdroje, musela jsem vyplnit papírové dotazníky pomocí internetového odkazu do elektronické podoby. Díky datu, kdy jsem dotazníky přepisovala, mohu vyselektovat sesbírané odpovědi dle jednotlivých škol.

7.2 Analýza dat

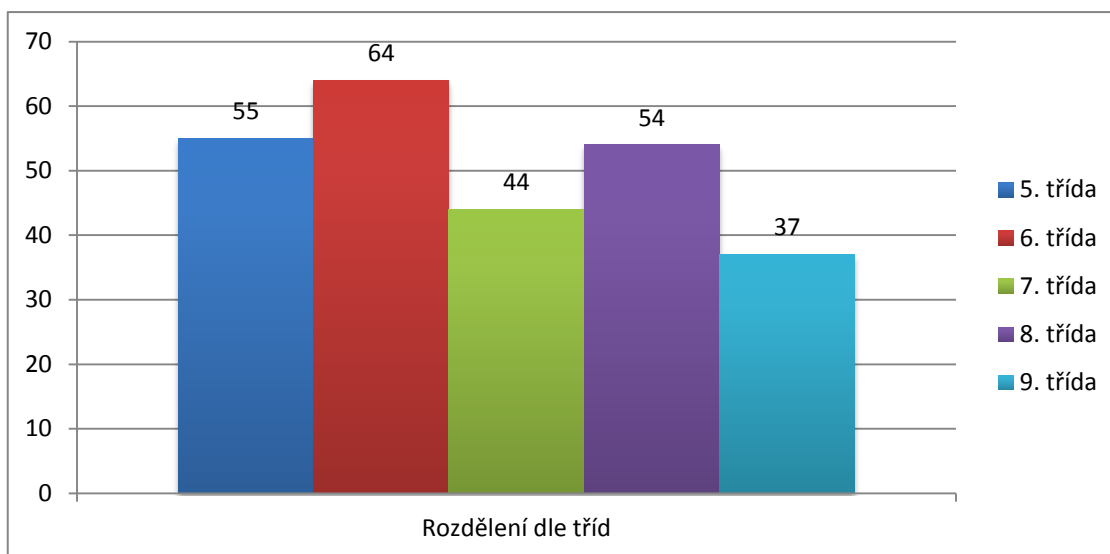
Pomocí elektronického dotazníku a služeb internetových stránek www.surveymonkey.com jsem získala seřazená data v Excelovské tabulce dle jednotlivých respondentů. Políčka, která byla žákem zaškrtnuta, dostala číslici „1“. Zbývající pole „0“. Následně bylo s daty možné pracovat. Nejprve pomocí třídění a jednoduchých funkcí v programu Microsoft Office Excel 2007 a ke složitějším hypotézám dospět díky vytváření kombinací dat pomocí „Makra“ v programovacím jazyku Visual Basic. Podle těchto zadání jsem pak vytvořila menší tabulky. Ty mi dále posloužily jako podklad k vytvoření grafů.

Dohromady jsem získala konečný počet vyplněných dotazníků 254. Z toho 131 dívek druhého stupně ZŠ a ve stejné věkové kategorii 123 chlapců (otázka č. 1 – graf č. 1). Obě dvě skupiny, dá se říci, jsou vyvážené. Z celkového počtu respondentů je 55 (21%) dětí z 5. třídy ZŠ, ze 6. třídy 64 (25,2%), ze 7. třídy 44 (17,3%), z 8. třídy 54 (21,3%) a z 9. třídy 37 (14,6%). Na tuto stratifikaci žáků dle školních tříd odpovídá otázka č. 2. (graf č. 2).

Graf č. 1: Pohlaví respondentů

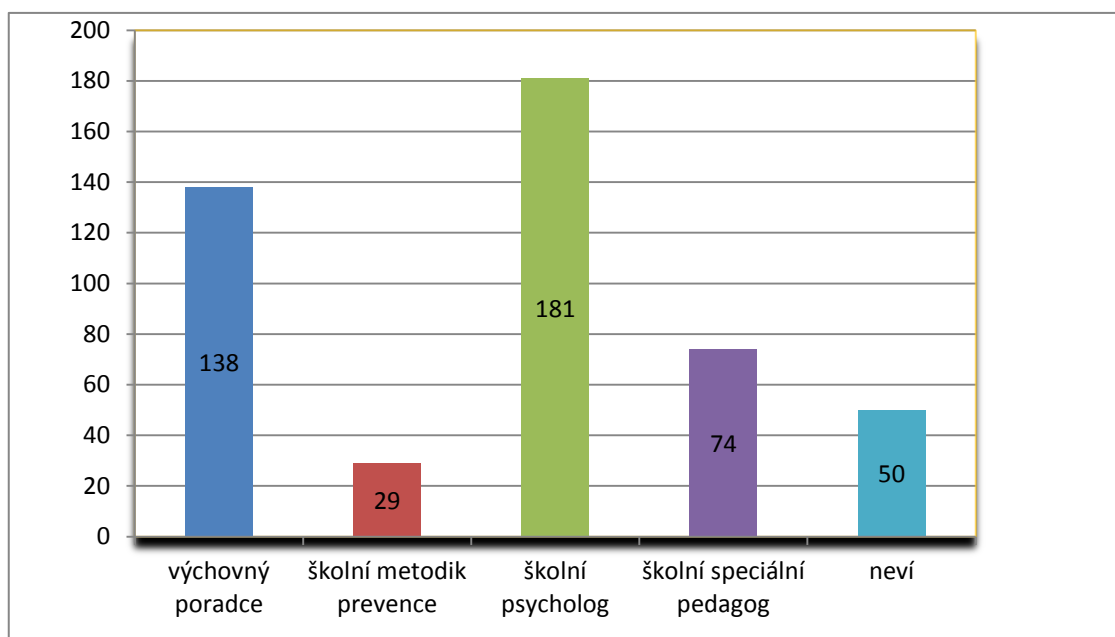
Graf č. 2: Rozdělení respondentů podle tříd

Otázka č. 3 v dotazníku nám podává informaci o tom, jak žáci znají jednotlivé školní poradenské pracovníky. Ví, koho mají na své škole a na koho se případně mohou obrátit? Stavím ji mimo hypotézy.

V obou dvou školách žáci silně zmiňují školního psychologa jako výraznou postavu školního poradenského pracoviště, o které mají na své škole povědomí. **181** respondentů zvolilo tuto možnost za obě školy (71,3% všech žáků) z celkového počtu žáků a **138** (54,3%) výchovného poradce. Nejméně mají žáci povědomí o postavu školního metodika prevence. Toho zmínilo pouze 29 respondentů (11,4%).

Graf č. 3: Jak žáci 2. st. ZŠ znají jednotlivé školní poradenské pracovníky (dle ot. č. 3 z dotazníku)

Otázka č. 3 potvrzuje, zda-li má nebo nemá žák povědomí o obsazenosti školního poradenského pracoviště na jeho škole. Každá z oslovených škol využívala rozšířenou variantu školního poradenského pracoviště s ústřední postavou výchovného poradce. Odpovědi rozdělím do 3 kategorií. Mám tedy zato, že děti, které určí alespoň 3 postavy včetně výchovného poradce, určité informace v této oblasti dostali a vnímali je. Tím je kategorie – 1 (ví), Kategorie -2 (tuší) Do této kategorie zahrnu děti, které zaškrtnly alespoň 2 školní poradenské pracovníky včetně výchovného poradce. V kategorii 3 (neví) jsou žáci, kteří nemají přehled a zvolili tedy maximálně 2 osoby mimo výchovného poradce nebo políčko nevím. Tyto odpovědi zobrazím v grafu č. 4.

Graf č. 4 – Povědomí žáků 2. st. ZŠ o působnosti školních poradenských pracovnících na jejich škole

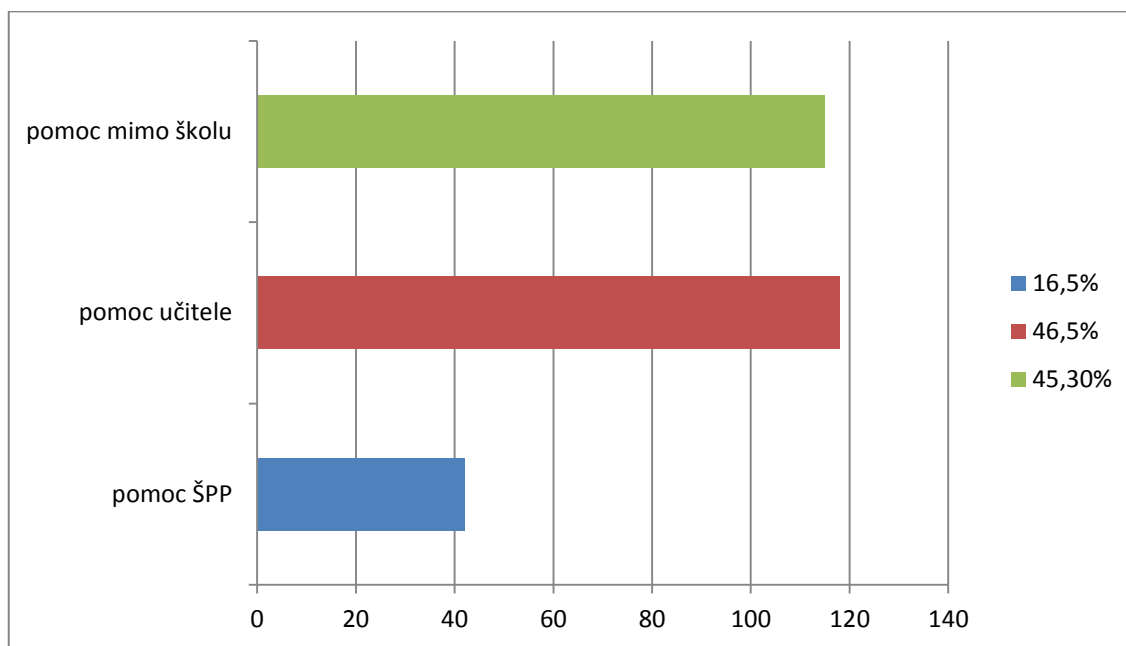
Kategorie 1 – **ví** bylo 109 (**42,9%**), Kategorie 2 – **tuší** bylo 65 (**25,6%**) a v Kategorii 3 – **neví** bylo 80 odpovědí (**31,5%**). Nejpočetnější kategorií byla K1.

Následně se budu věnovat určeným hypotézám, které na základě výsledků dotazníkového šetření buďto potvrdím nebo vyvrátím.

H1: Žáci 2. stupně základní školy se obrací se svými problémy častěji na svého blízkého učitele než na školního poradenského pracovníka.

Na tuto hypotézu nám odpovídá otázka č. 4. Respondenti zde měli na výběr možnost zvolit více jak jednu odpověď. V případě, že řeší nějaký problém, s kterým by si nevěděli rady, zda-li by se obrátili na a) školního poradenského pracovníka **16,5%** b) na učitele **46,5%** nebo by vyhledali c) pomoc mimo školu **45,3%** (kterou často bývá rodina). Z odpovědí je patrné, že možnost školního poradenského pracovníka je zde až poslední volbou, proto se tato hypotéza potvrdila jako pravdivá. Procentuální počet odpovědí dětí nám zobrazuje následující graf (č. 5).

Graf č. 5 – Volba pomoci žáků 2. stupně ZŠ v případě problémů

H2: Více jak 1/2 žáků 2. stupně základní školy nezná činnost školních poradenských pracovníků na jejich škole.

Na tuto hypotézu nám však odpovídají z dalšího pohledu otázky č. 8 – 11. Zde se žáků ptám, jaké činnosti vykonávají školní poradenská pracovníci na jejich škole. Jedná se o výčet těchto činností (šikana, problémy s učením, Co dál po ZŠ?, nedobré vztahy ve škole, výskyt drog na škole a možnost neví). Respondenti měli za úkol zatrhnout danou situaci ke školnímu poradenskému pracovníkovi, který ji skutečně na jejich škole vykonává. Odpovědi jsem rozdělila do stejných kategorií jako u předcházejícího grafu. Jedná se tedy o kategorie ví, tuší a neví. Od příslušných pracovníků na škole jsem si zjistila specifika činností konkrétní školy. Nastavila jsem však stejnou míru správných a špatných odpovědí pro obě školy.

Graf č. 6 - Povědomí žáků 2. st. ZŠ o činnosti školních poradenských pracovníků na jejich škole

Z odpovědí dle *grafu č. 6* můžeme jednoznačně vidět, že děti neznají činnost školních poradenských pracovníků na jejich škole.

Hypotéza 2 se nám tedy potvrdila: Více jak polovina žáků 2. stupně ZŠ neznají školní poradenské pracoviště. Sice mají povědomí o tom, kdo na jejich škole pracuje, ale o jejich činnosti se více nezajímají.

H3: Mezi ochotou žáka vyhledat pomoc školního poradenského pracovníka a důvěrou, kterou vyvolává školní poradenský pracovník, existuje přímá úměra.

42 respondentů by vyhledalo v případě potíží školního poradenského pracovníka. Tyto hodnoty jsou známy z otázky číslo 4.

Otázka číslo 12. se dotazuje na důvěru vůči školnímu poradenskému pracovníkovi (přesně ji můžeme rozumět tak: jestli ŠPP je v očích dětí důvěryhodná osoba). Ze 42 respondentů, kteří by vyhledali pomoc školního poradenského pracovníka, zvolilo jako odpověď na otázku důvěry v jeho osobu 37 respondentů (tj. **88,1%**). Ti, co odpověděli, že by nevyhledali pomoc školního poradenského pracovníka mu také z **54,7%** nevěří. V obou dvou případech platí přímá úměra mezi vyhledání pomoci a důvěrou/nevyhledání pomoci ŠPP a nedůvěrou. Hypotéza č. 3 se tedy potvrdila jako pravdivá.

8 SHRNU TÍ A DISKUSE

V této části bych ráda shrnula výsledky mého zkoumání. Primárním cílem výzkumu bylo zjistit, jak žáci 2. stupně základních škol znají školní poradenské pracoviště a zároveň mají, či nemají zájem ho využívat. Dle dílčích hypotéz se ukázalo, že žáci tuto formu pomoci tolik nevyhledávají. Preferují řešení problémů mimo školu. Spíše se tedy radí doma se svými rodiči a kamarády. A překvapivě největší procento žáků v této stejné otázce zvolilo svého učitele. Role erudovaného pracovníka tedy váhu má. Domnívám se, že zde také záleží na charakteru problému. Zda-li se nelibá situace týká učení a školy nebo jeho osobních záležitostí, o kterých si může promluvit s někým, komu více důvěřuje.

Otázky důvěry zde hrají velkou roli. Více jak polovina žáků školnímu poradenskému pracovníkovi na škole nedůvěřuje. Mám za to, že s nimi děti tak často do styku nepřichází a neznají je po lidské stránce. Nebo nedůvěřují dotyčné osobě. Výběr školního poradenského pracovníka je v tomto klíčový. Školní poradenský pracovník zde má hrát roli aktivní. Má se s dětmi i rodiči seznámit a sám vyhledávat negativní fenomény na škole a pracovat s nimi. Jak se zdá, nestačí pouze na sebe poukázat, ale je nutné se aktivně dětem znovu a znovu připomínat. Po této stránce bohužel nevím, jak to v praxi funguje a jaké metody lze aplikovat. Bylo by zajímavé zjistit jak školní poradenští pracovníci na škole s dětmi a ostatními klienty konkrétně pracují.

Podle hypotézy č. 2, kde jsem posuzovala, jak moc žáci znají školní poradenské pracoviště na jejich škole, jsem zjistila, že více jak 2/3 žáků neznají pracovní náplň školních poradenských pracovníků. To také není dobrým ukazatelem. Můžeme se domnívat, že toto pro děti není důležité, ale pak se o takové poradenské pracoviště na škole moc nezajímají a nevyhledávají také u něj pomoc. Důvody proč tyto nové pozice byly na školách zřízeny, nejsou pak zcela využity.

Návrhy na další zkoumání

Jelikož se mi dotazníkovým šetřením nepodařilo plně zjistit fungování školní poradenského pracoviště a odpovědět si na otázky, které nově vyvstaly. Navrhuji pro budoucí zkoumání zaměřit se na zjištění, v čem spočívá nedůvěra dětí v tuto formu pomoci. Z potřeby pro konkrétnější bádání nám vyplývá volba kvalitativního výzkumu. Zde bych navrhovala provedení polo-strukturovaného rozhovoru se stejnou cílovou skupinou.

Děti, jakožto klienti těchto služeb, pak mohou vypovídat upřímně o věcech, které by případně podpořili

lepší fungování školního poradenství. Tato práce a její další modifikace může posloužit jako zpětná vazba školních poradenských pracovníků.

ZÁVĚR

Díky základnímu vzdělání se člověk snáze orientuje ve světě dospělých, získává přehled o svých kvalitách i slabých stránkách. Na druhém stupni základní školy se u dítěte mohou výrazně projevit určité tendence a nadání, které je dobré rozvíjet. Nevšimne-li si rodič doma, může si všimnout třídní učitel ve škole. Učitel může také např. zachytit různé varovné signály patologického chování a ve spolupráci s dalšími pedagogickými pracovníky mu zamezit. Mezi dětmi jsou ti, kteří si nevěří, projevují se u nich určité dysfunkce, patologie, projevy menší inteligence, nebo naopak disponují vysokou inteligencí, mají problémy doma, odlišují se od svých vrstevníků, aj. Faktorů je spousta a ty se mezi sebou mohou mísit. Tito jedinci pak zažívají nelehké situace, kdy si nevědí rady. Důležité však je, že se dnes mohou obrátit přímo u nich ve škole (tj. pro ně na dostupném místě) na školního poradenského pracovníka, jenž jim může přímo pomoci nebo je nasměrovat dál k vyhledání jiné pomocné instituce.

Mělo by zde v první řadě jít o pedagogického pracovníka, kterého děti znají. Tzn., že školní pedagogický pracovník o sobě dává pro-aktivně vědět všem svým klientům o svých službách a vytváří důvěrné prostředí tak, aby se děti nestyděli přijít si pro radu nebo pomoc. Zároveň by poradenský pracovník měl být na škole oblíbenou pedagogickou osobností vzbuzující důvěru. Z dotazníku totiž vyplynulo, že děti sice věří ve znalosti a zkušenosti školního poradenského pracovníka, nýbrž s důvěrou v jeho osobu už je to horší. Zde pak záleží na typu problému a také typu osobnostní vybavenosti dítěte. Děti se raději s určitým problémem obrací na své učitele. A v tuto chvíli jde školní poradenské pracoviště do pozadí.

Školní poradenské pracoviště má spoustu možností. Pracovníci se mohou snažit o lepší školní klima přímo i nepřímo např. prostřednictvím zlepšení vztahů pedagogického sboru. Každá škola si může určit, jak si jednotlivé úkoly poradenské činnosti rozvrhnou mezi sebou. Mohou se zaměřit na práci s třídními kolektivy nebo např. na depistážní činnost. Je toho spousta, co školní poradenské pracoviště musí řešit a záleží na konkrétní škole, jak si s tím poradí. Věřím také, že pracovníci školy se ve prospěch lepšího fungování školních poradenských pracovišť snaží o taktiku ušitou na míru dané školy a podnikají potřebné kroky ke zlepšení těchto služeb tak, aby co nejvíce sloužili dětem.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Tištěná literatura

Bezděková, Dagmar. *Poradenství jako forma pomoci*. Diplomová práce. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 2011, 85 s.

Disman, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Příručka pro uživatele. Praha: Karolinum 2005. ISBN 80-246-0139-7

Hájková, V. a Šmejkalová, H. *Školní speciální pedagog na základní škole*. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 2003, 40 s.

Gavora, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6

Kadlecová Bučilová, Jana. *Pedagogická intervence u žáků ZŠ*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, c2010, 308 s.

Knotová, D. a kolektiv. *Školní poradenství*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014, s. 264, ISBN 978-80-247-4502-2

Kolář, Z. a kolektiv. *Výkladový slovník z Pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 101

Němec, L. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*. Praha: MŠMT, 2010, 106 s.

Opekarová, O. *Kapitoly z výchovného poradenství: školní poradenské pracoviště*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007, 64 s.

Paulík, K. *Vybrané poradenské a psychoterapeutické směry*. Ostrava: OU FF, 2009. ISBN 978-80-7368-739-7

Průcha, J. *Pedagogický výzkum/Uvedení do teorie a praxe*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1995, 132 s., ISBN 808-7184-132-3

Průcha, J. a kolektiv. *Pedagogický slovník*. Aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2009, 400 s., ISBN 978-80-7367-647-6

Tyšer, J. *Školní metodik prevence*. Most: Hněvín, 2006, 103 s., ISBN 80-86654-17-6

Valentová, Lidmila a kol. *Školní poradenství II*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013, s. 208, ISBN 978-80-7290-629-1

Zapletalová, Jana. *Návrh koncepce poradenských služeb poskytovaných ve škole/ úpravy na základě realizace projektu RŠPP – VIP II/*. Praha: IPPP, 2011

Článek v seriálové publikaci

Jedlička, R. *Výchovný poradce v moderní škole*. Učitelské noviny, 2000, č. 45, s. 18

Internetové zdroje

Česká školní inspekce. *Založení a činnost České školní inspekce* [online]. 2012-01-09 [cit. 2014-10-05]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/cz/ZAKLADNI-INFORMACE/O-nas>

Gymnázium Jiřího Gutha-Jarkovského. *Souhlas s působením školního psychologa /speciálního pedagoga* [online]. [cit. 2015-02-26]. Dostupné z: <http://www.truhla.cz/download/PPP/letak1.pdf>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Poslanci zasedali v Národním institutu pro další vzdělávání: Tisková zpráva* [online]. Praha: 2014-09-04 [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/poslanci-zasedali-v-narodnim-institutu-pro-dalsi-vzdelavani?highlightWords=NIDV>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Prevence* [online]. ©2013 – 2015MŠMT [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/prevence>

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: *Bílá kniha* [online]. 2001. Praha: MŠMT [cit. 2014-12-22]. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>

Národní ústav pro vzdělávání. *O nás* [online]. ©2011 – 2015 NÚV [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/vse-o-nuv>

NIDM – Národní institut dětí a mládeže. *Úvod* [online]. [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://www.nidm.cz>

Švancar, R. *Pomalý rozjezd třetího poradenského projektu*. In: Učitelské noviny [online]. 2012, č. 9 [cit. 2015-01-06]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=6488&PHPSESSID=1d1166e547f7dd40f12c69767d63d21f>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
např.	například
ŠPP	školní poradenský pracovník
tj.	to je
tzn.	to znamená
tzv.	tak zvaný

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Pohlaví respondentů

Graf č. 2: Rozdělení respondentů podle tříd

Graf č. 3: Jak žáci 2. st. ZŠ znají jednotlivé školní poradenské pracovníky

Graf č. 4: Povědomí žáků 2. st. ZŠ o působnosti školních poradenských pracovnících na jejich škole

Graf č. 5: Volba pomoci žáků 2. stupně ZŠ v případě problémů

Graf č. 6: Povědomí žáků 2. st. ZŠ o činnosti školních poradenských pracovníků na jejich škole

SEZNAM PŘÍLOH

Dotazník – školní poradenské pracoviště

Výsledky – dotazník - školní poradenské pracoviště (www.surveo.com)

Příloha: dotazník

Dotazník - školní poradenské pracoviště

Ahoj,

jsem studentkou bakalářského studia Univerzity Tomáše Bati a ráda bych Tě poprosila o vyplnění 14 otázek, které poslouží ke sběru dat pro moji bakalářskou práci. Budu se ptát na poradenské pracovníky (jako jsou: výchovný poradce, školní metodik prevence, školní psycholog a školní speciální pedagog), kteří pracují výhradně na Tvé základní škole. Dotazník je anonymní a veškeré informace zde použiji pouze jako podklad k mé závěrečné práci.

Prosím o vyplnění každé jednotlivé otázky.

1. Jsem:

- dívka
- chlapec

2. Chodím do:

- 5. třídy
- 6. třídy
- 7. třídy
- 8. třídy
- 9. třídy

3. Na mé škole pracuje:

- výchovný poradce
- školní metodik prevence
- školní psycholog
- školní speciální pedagog
- nevím

4. Kdyby tě něco trápilo a nevěděl/a si rady:

- vyhledal/a bych pomoc školního poradenského pracovníka (pracovníci vypsání v otázce č. 3)
- vyhledal/a bych pomoc učitele
- nevyhledal/a bych pomoc ve škole

5. Trápí tě některé z následujících...?

- šikana
- problém s učením
- Co budu dělat dál po ukončení ZŠ?
- nedobré vztahy s učitelem/ostatními spolužáky
- výskyt drog na škole
- nic (z výše uvedených)

6. Brání ti něco, aby ses poradil/a s poradenským pracovníkem u tebe na škole?

- ano - stud (před pracovníkem)
- ano - stud (před spolužáky - pak by se mě ostatní vyptávali)
- nepomohl by mi
- obavy, že by rozhovor nebyl důvěrný
- problémy řeším jinak
- nic mi nebrání
- dosud jsem se nezajímal/a o jejich práci, proto si nejsem jistá/ý, v čem by mi mohli pomoci
- jiná možnost (můžeš vypsát:)

7. Věřím, že by mi poradenský pracovník na naší škole mohl pomoci:

- ano
- ne

8. Zkus, prosím, zatrhnout situaci, kterou by mohl mít na starosti ŠKOLNÍ PSYCHOLOG

- šikana
- problémy s učením
- Co budu dál dělat po ukončení ZŠ?
- nedobré vztahy s učitelem/ostatními spolužáky
- výskyt drog na škole
- nevím

9. Zkus, prosím, zatrhnout situaci, kterou by mohl mít na starosti ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE

- šikana
- problémy s učením
- Co budu dělat dál po ukončení ZŠ?
- nedobré vztahy s učitelem/ostatními spolužáky
- výskyt drog na škole
- nevím

10. Zkus, prosím, zatrhnout situaci, kterou by mohl mít na starosti ŠKOLNÍ SPECIÁLNÍ PEDAGOG

- šikana
- problémy s učením
- Co budu dělat dál po ukončení ZŠ?
- nedobré vztahy s učitelem/ostatními spolužáky
- výskyt drog na škole
- nevím

11. Zkus, prosím, zatrhnout situaci, kterou by mohl mít na starosti VÝCHOVNÝ PORADCE

- šikana
- problémy s učením
- Co budu dělat dál po ukončení ZŠ?
- nedobré vztahy s učitelem/ostatními spolužáky
- výskyt drog na škole
- nevím

12. Školnímu poradenskému pracovníkovi na naší škole věřím:

- ano
- ne
- máme jich na škole víc: někomu ano, někomu ne
- neznám žádného poradenského pracovníka

13. Vědět více o jednotlivých poradenských pracovnících a jejich práci by mi pomohlo:

- ano
- ne

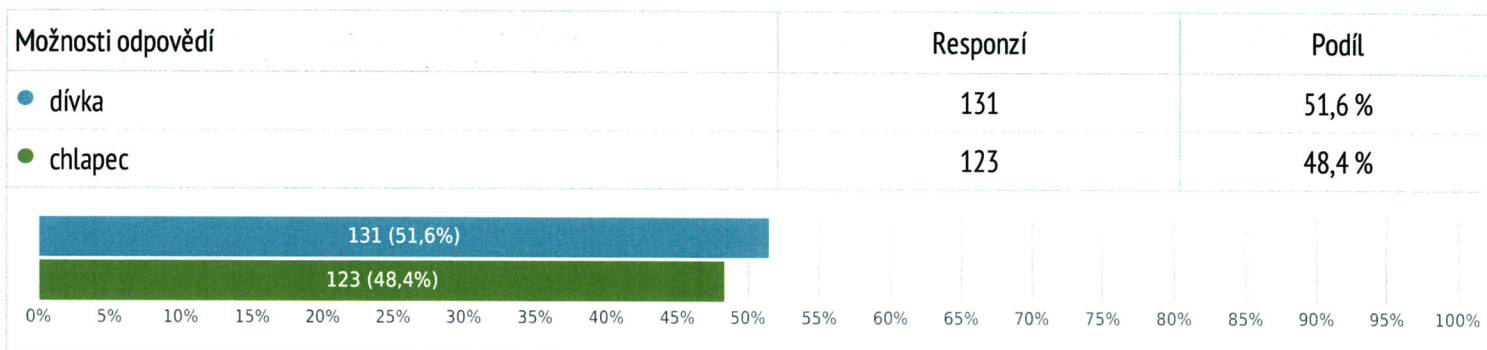
14. Přemýšlím, že se poradenského pracovníka na naší škole zeptám o radu:

- ano
- ne

Výsledky

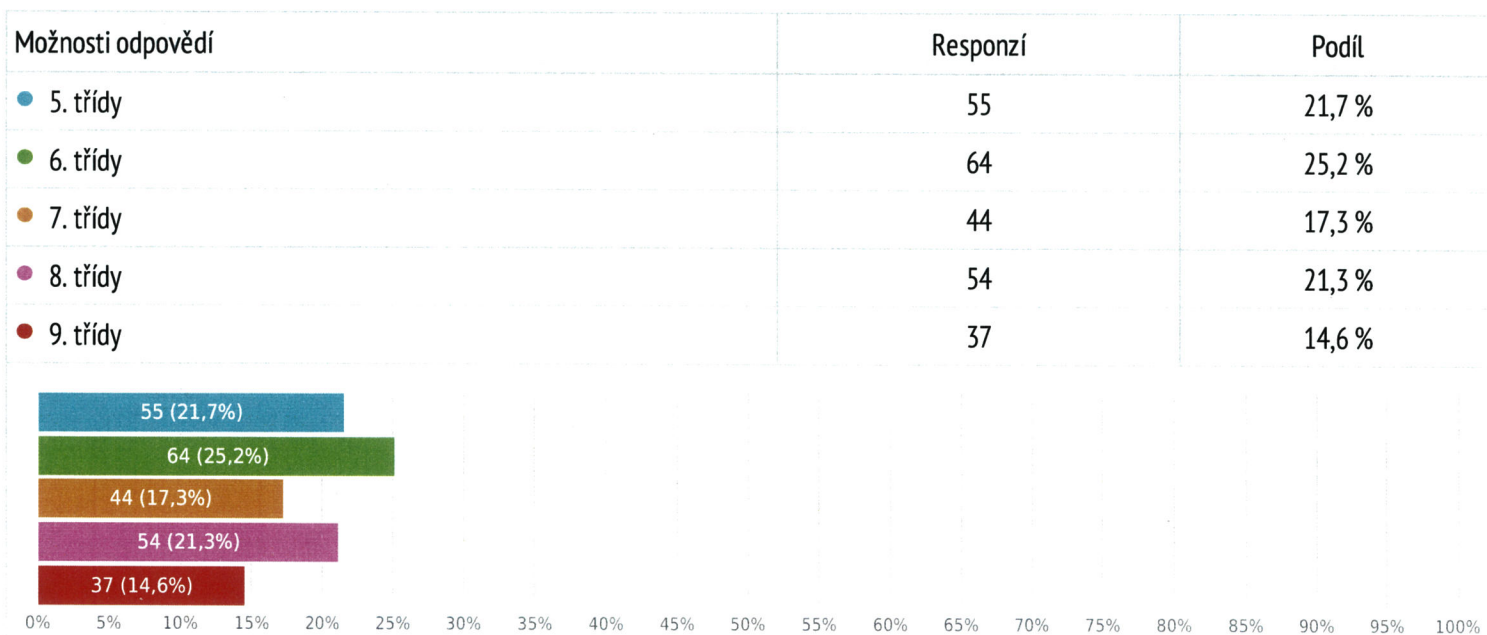
1. Jsem:

Výběr z možností, zodpovězeno 254x, nezodpovězeno 0x

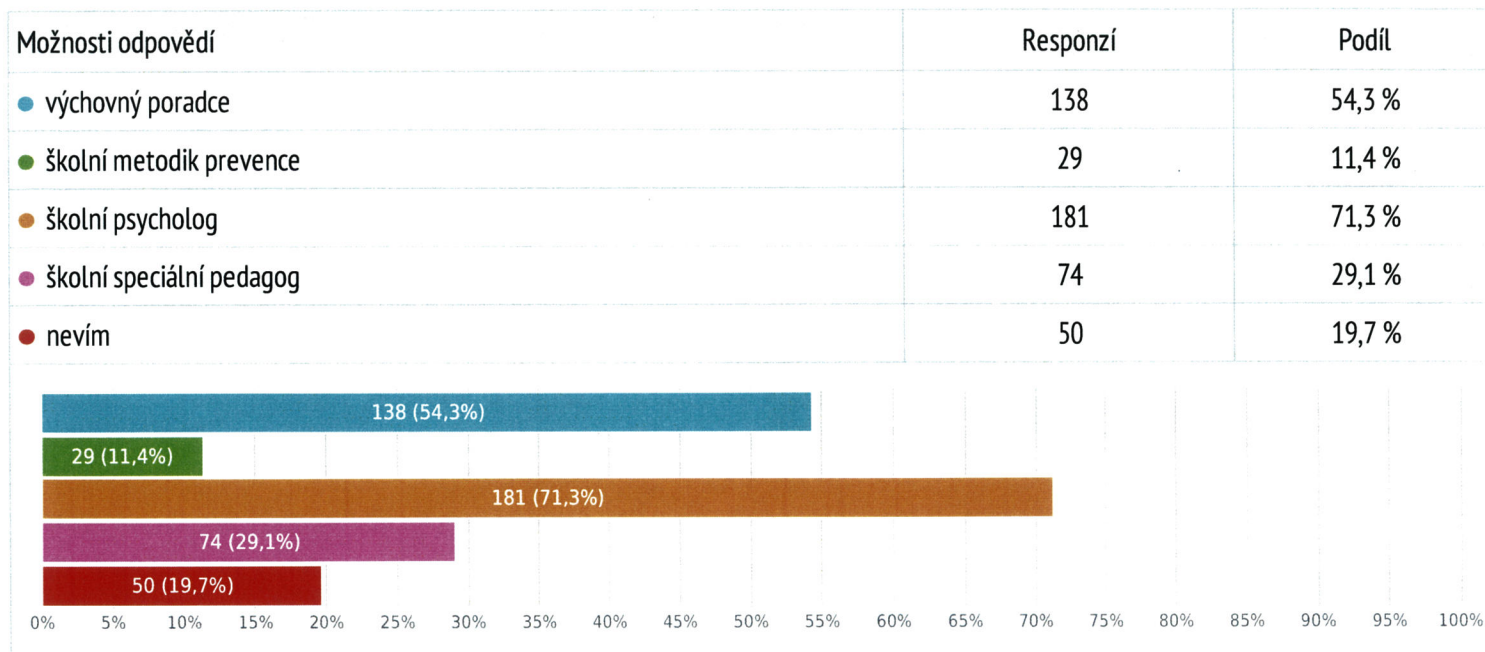
2. Chodím do:

Výběr z možností, zodpovězeno 254x, nezodpovězeno 0x

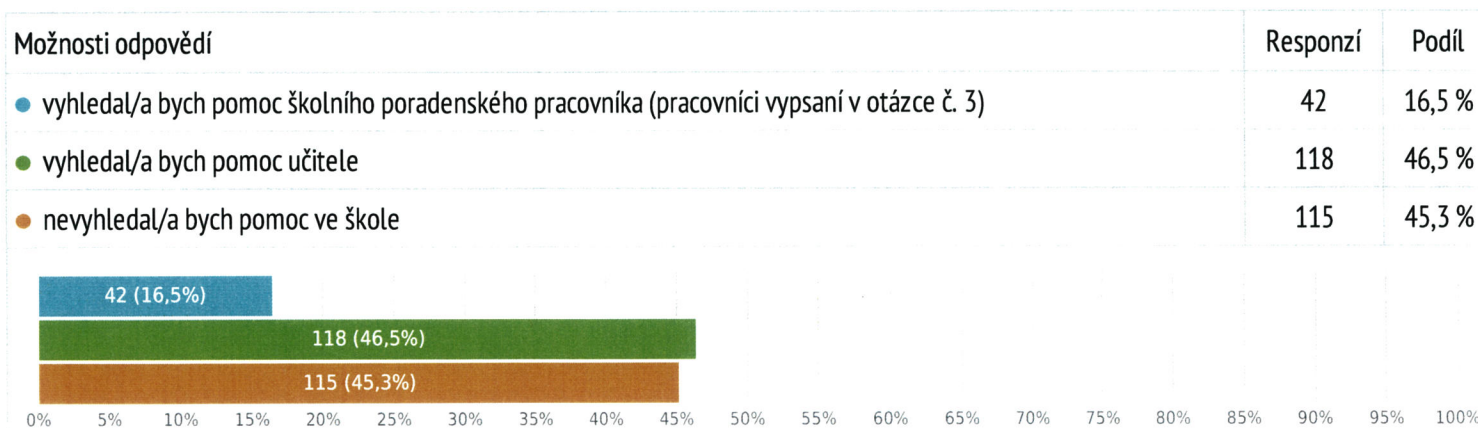
3. Na mé škole pracuje:

Výběr z možností, více možných, zodpovězeno 254x, nezodpovězeno 0x

4. Kdyby tě něco trápilo a nevěděš/a si rady:

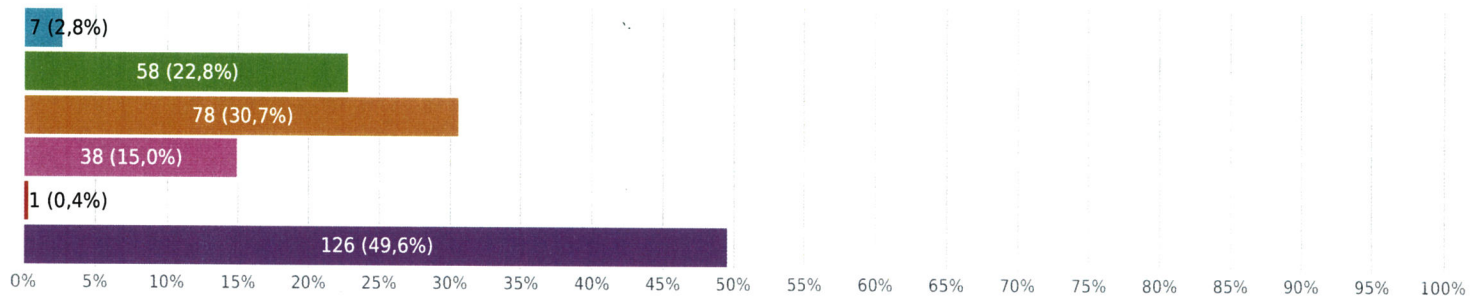
Výběr z možností, více možných, zodpovězeno 254x, nezodpovězeno 0x

5. Trápí tě některé z následujících...?

Výběr z možností, více možných, zodpovězeno 254x, nezodpovězeno 0x

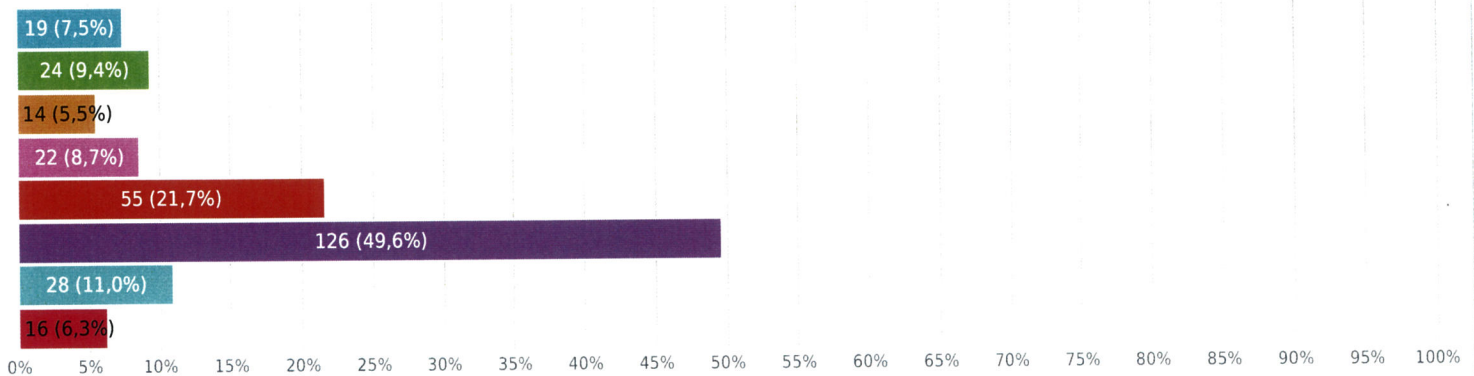
Možnosti odpovědí	Responzí	Podíl
● šikana	7	2,8 %
● problém s učením	58	22,8 %
● Co budu dělat dál po ukončení ZŠ?	78	30,7 %
● nedobré vztahy s učitelem/ostatními spolužáky	38	15,0 %
● výskyt drog na škole	1	0,4 %
● nic (z výše uvedených)	126	49,6 %

6. Brání ti něco, aby ses poradil/a s poradenským pracovníkem u tebe na škole?

Výběr z možností, více možných, zodpovězeno 254x, nezodpovězeno 0x

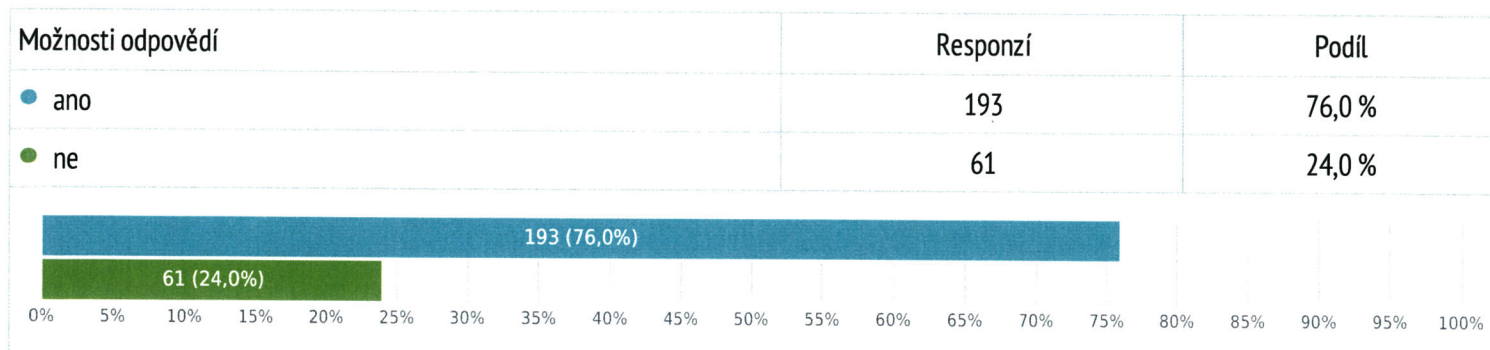
Možnosti odpovědí	Responzí	Podíl
• ano - stud (před pracovníkem)	19	7,5 %
• ano - stud (před spolužáky - pak by se mě ostatní vyptávali)	24	9,4 %
• nepomohl by mi	14	5,5 %
• obavy, že by rozhovor nebyl důvěrný	22	8,7 %
• problémy řeším jinak	55	21,7 %
• nic mi nebrání	126	49,6 %
• dosud jsem se nezajímal/a o jejich práci, proto si nejsem jistá/ý, v čem by mi mohli pomoci	28	11,0 %
• jiná možnost (můžeš vypsát:)	16	6,3 %

- Protože určitý učitel/učitelka by zamnou přišla a mohlo by dojít k vážným problémům
- ne ale radši se poradím s mamou
- je to prakticky cizí člověk tak proč bych mu to říkala?
- jooooop
- nevym
- nerada se bavím s cizími lidmi o svých osobních věcech, nevěřím mu
- bojím se
- x
- jsou mi nesympatičtí a nemám problém
- nemám důvod tam chodit
- nepotřebuju to
- řešit to s rodinou
- nikdy jsem se s ním/ s ní nemusela radit
- lidé by se mi pak mohli smát
- je lepší se poradit s mámou
- poradím se raději s mamkou

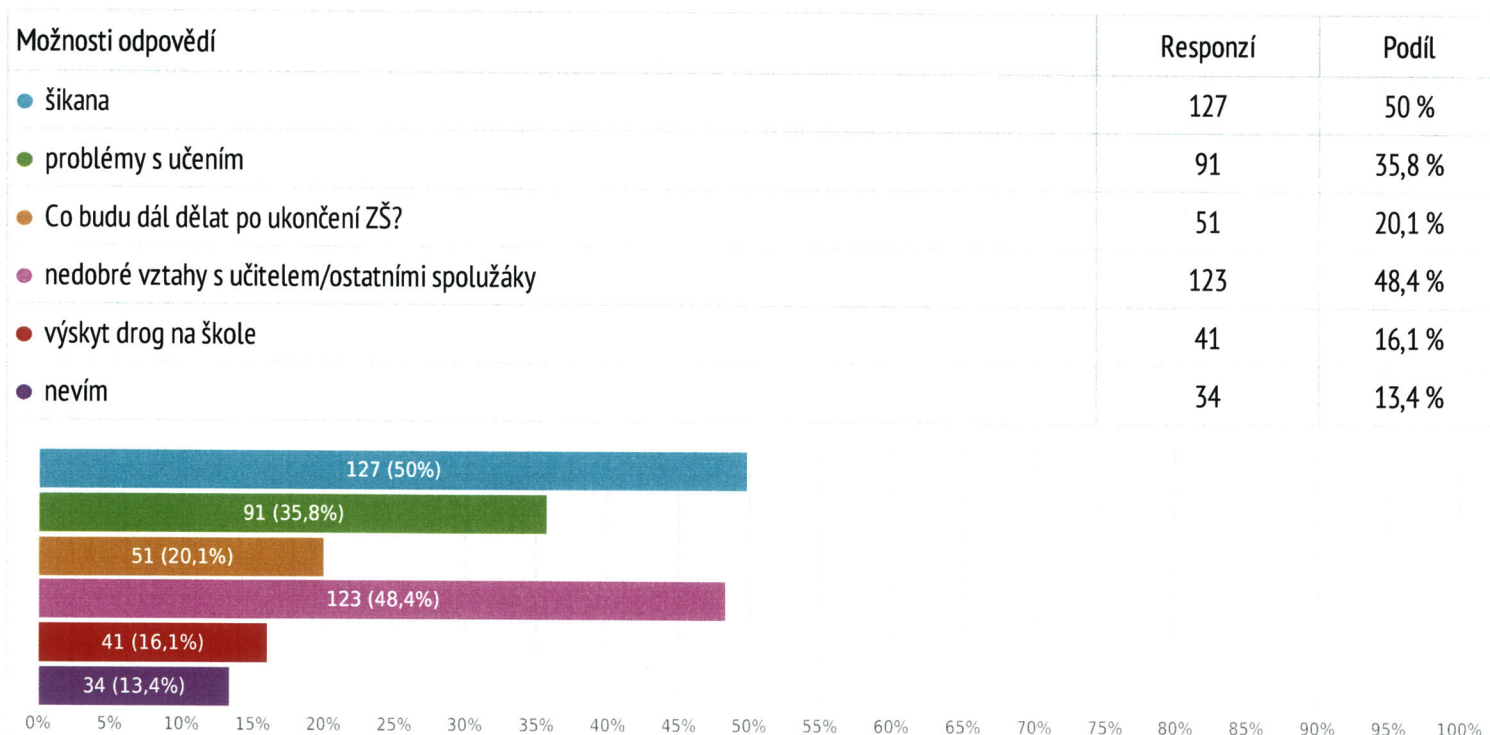
7. Věřím, že by mi poradenský pracovník na naší škole mohl pomoci:

Výběr z možností, zodpovězeno 254x, nezodpovězeno 0x

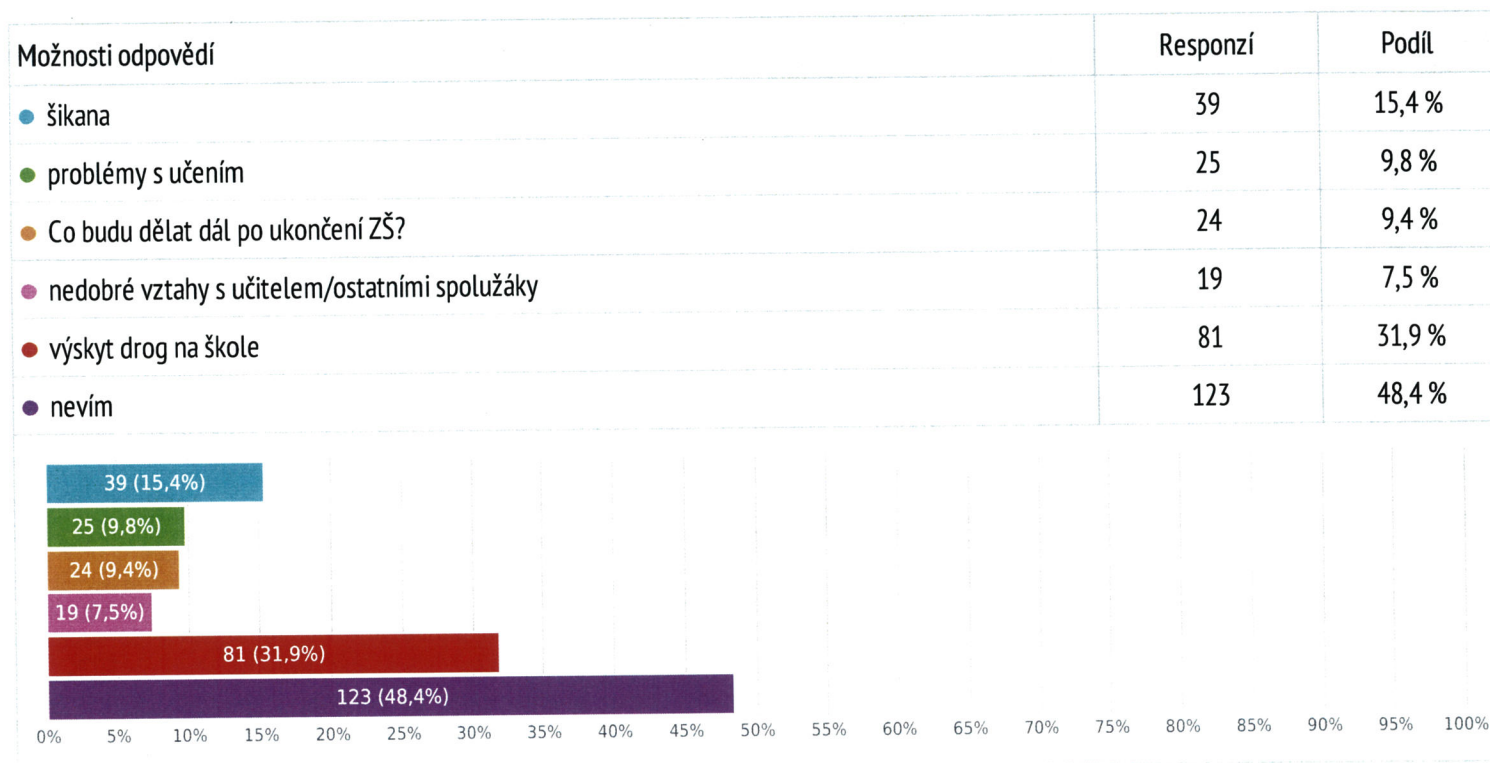
8. Zkus, prosím, zatrhnout situaci, kterou by mohl mít na starosti ŠKOLNÍ PSYCHOLOG

Výběr z možností, více možných, zodpovězeno 254x, nezodpovězeno 0x

9. Zkus, prosím, zatrhnout situaci, kterou by mohl mít na starosti ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE

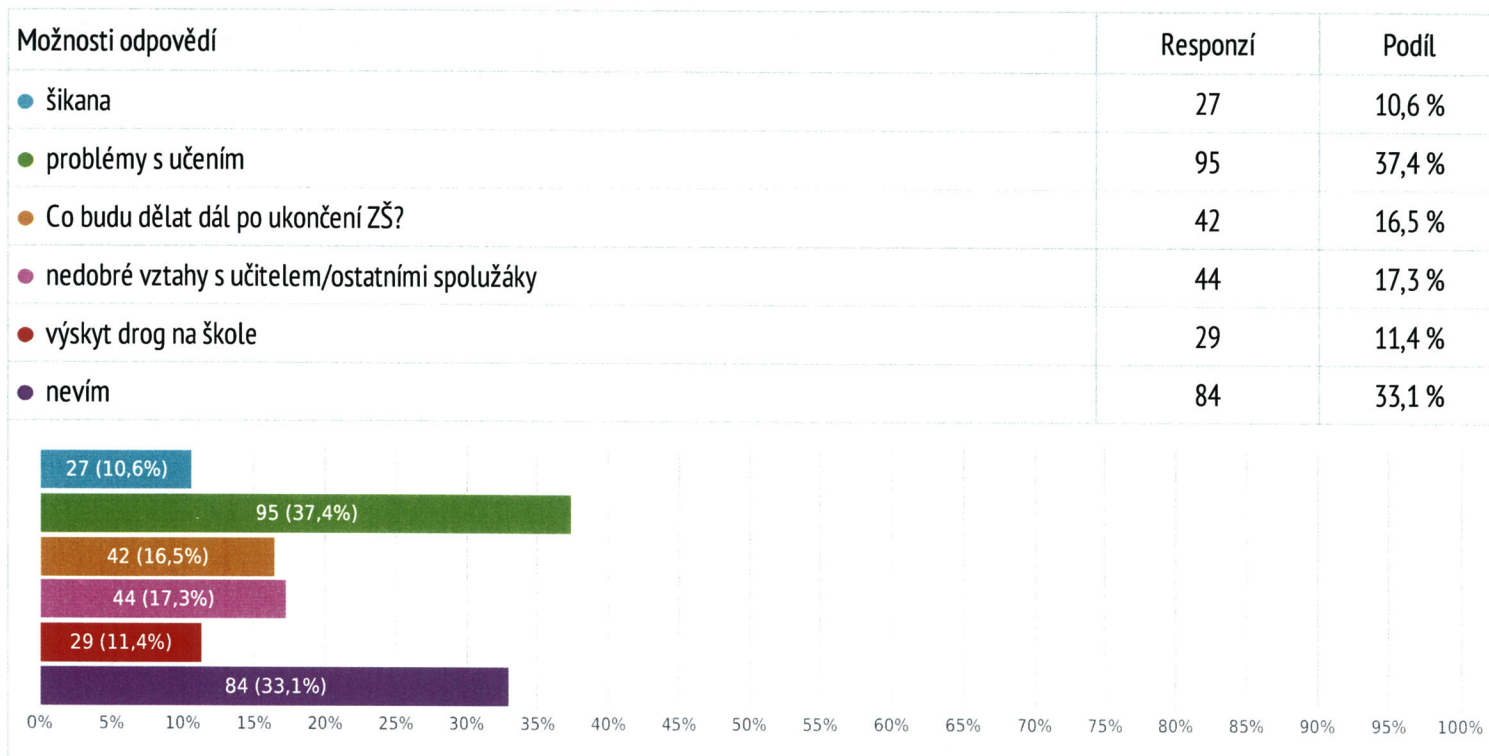
Výběr z možností, více možných, zodpovězeno 254x, nezodpovězeno 0x

10.

Zkus, prosím, zatrhnout situaci, kterou by mohl mít na starosti ŠKOLNÍ SPECIÁLNÍ PEDAGOG

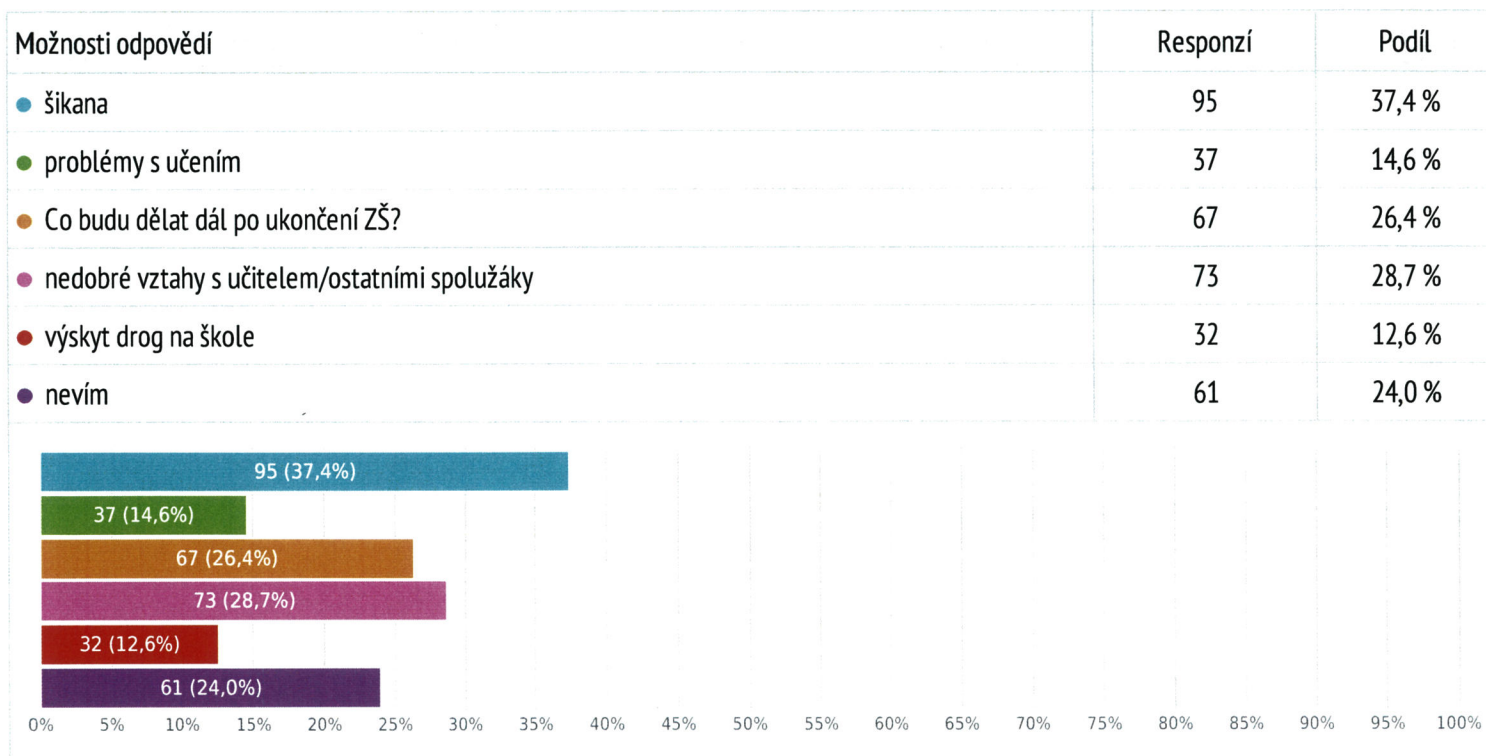
Výběr z možností, více možných, zodpovězeno 254x, nezodpovězeno 0x

11.

Zkus, prosím, zatrhnout situaci, kterou by mohl mít na starosti VÝCHOVNÝ PORADCE

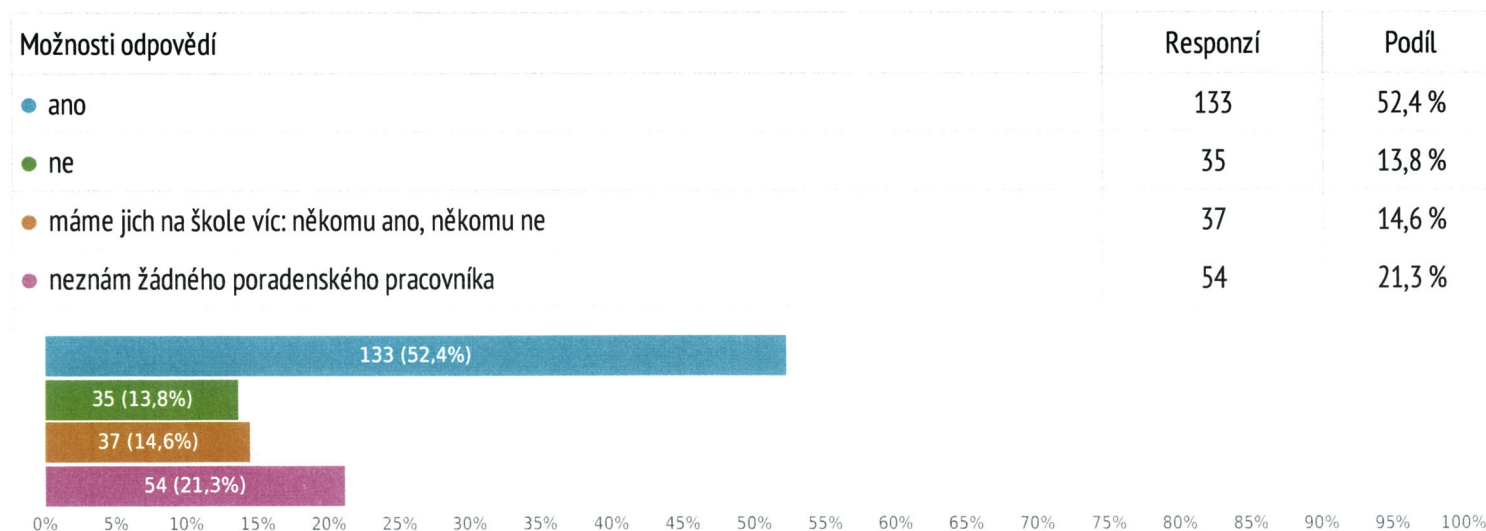
Výběr z možností, více možných, zodpovězeno 254x, nezodpovězeno 0x

12.

Školnímu poradenskému pracovníkovi na naší škole věřím:

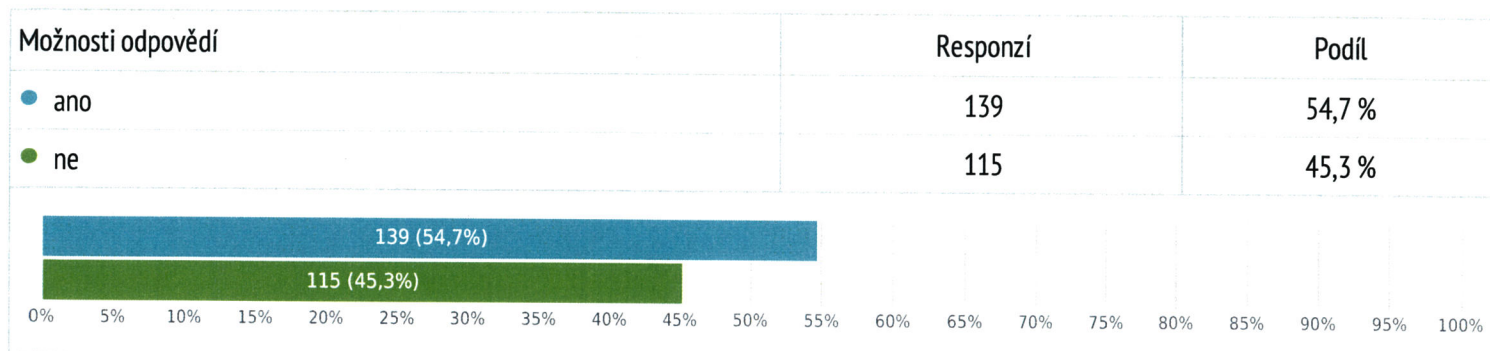
Výběr z možností, více možných, zodpovězeno 254x, nezodpovězeno 0x

13.

Vědět více o jednotlivých poradenských pracovnících a jejich práci by mi pomohlo:

Výběr z možností, zodpovězeno 254x, nezodpovězeno 0x

14.

Přemýšlím, že se poradenského pracovníka na naší škole zeptám o radu:

Výběr z možností, zodpovězeno 254x, nezodpovězeno 0x

